

SURİYE'DE İHLALLER VE HALEP RAPORU

Uluslararası
Mülteci
Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

**Savaştan 6nce Halep*

SURİYE'DE İHLALLER VE HALEP RAPORU

Ocak 2017

Ocak 2017

Hazırlayan: Uluslararası Mülteci Hakları Derneği

Yayına Hazırlayan: İNSAMER İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi

Tel. +90 212 531 20 25 | Faks +90 212 531 20 26

Tel. +90 212 631 21 21 | Faks +90 212 621 70 51

www.umhd.org.tr | info@umhd.org.tr

www.insamer.com | info@insamer.com

İçindekiler

Önsöz	1
GİRİŞ	2
Savaş Ne Zaman Başladı?	2
Suriye Savaşın Başından Bu Yana Ne Kadar Göç Verdi?	3
Ölümler, Kadın ve Çocuk Mağdurlar, Esirler	4
I. SAVAŞ SUÇLARI	6
Kimyasal Silah Kullanılması	6
Varil Bombaları Kullanılması	7
Misket Bombaları Kullanılması	8
Tecavüz ve Cinsel Suçlar	8
İşkence ve Kötü Muamele	9
Aç Bırakmak	9
Okul ve Hastanelerin Hedef Alınması	10
Halep'te Yaşanan İnsanlık Suçları ve Katliamlar	10
Halepli Sivillerin Yardım Çağrıları	11
II. HALEP'İN DURUMU	14
Halep'in Stratejik Önemi	14
Halep'in Savaşın Seyrindeki Durumu	16
İnsani Yardımların Ulaştırılmaması Durumu	17
III. HALEP'TE SON DURUM VE TAHLİYELER	18
Ateşkes Sürecine Girilmesindeki Durum	18
Ateşkes Süreci	19
Ateşkese Rağmen Yapılanlar	20
Halep'te Mahsur Kalanlar ve Durumları	22
IV. SON DURUM	23
Gelenlerin Durumu	23
Nereye Yerleştiriliyorlar?	25
STK'ların Gelenlerle İlgili Hazırlıkları	26
İhtiyaçlar	27
Sonnotlar	30
Kaynakça	32

Önsöz

Mart 2011'de "Hürriyet istiyoruz, demokrasi istiyoruz!" sloganı ile başlayan olaylar akabinde patlak veren Suriye'deki savaş, milyonlarca insanın evini yurdunu terk etmesine, öldürülmesine, katledilmesine ve insanlık dışı muamelelere maruz kalmasına sebep oldu.

Bu gayriinsani durum geçtiğimiz günlerde o kadar şiddetlendi ki, Suriye'nin en kadim şehirlerinden Halep'te masum siviller dünyanın gözü önünde adeta bir soykırıma tabi tutuldu. Dünya, altı kilometrekarelik bir alanda sıkıştırılan 100.000 sivilin çaresizlik içerisindeki feryatlarıyla çınladı.

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD) olarak bizler de Halep'teki mazlum insanların kurtuluşu için bir şeyler yapabilmek, bir farkındalık oluşturarak yaşanan katliama dur demek ve sivillere yardım götürmek amacıyla İHH İnsani Yardım Vakfı tarafından düzenlenen "Halep'e Yol Açın" kara konvoyuna katılım sağladık. Amacımız bölgedeki durumu yakından gözlemlemek, Halepli sivillerin yaşadıklarını bizzat kendi ağızlarından dinlemek ve acil ihtiyaçları yerinde tespit edebilmektir.

Bu raporda savaşın başından bu yana Suriye ve özellikle Halep'te yaşananları, insan hakkı ihlallerini ve sivillerin ihtiyaçlarını yerinde gözlemleyip sayılar, istatistikler, olaylar üzerinden aktararak kamuoyunu bilgilendirmeyi amaçladık.

UMHD olarak, raporun bu kadar kısa sürede hazırlanmasında konvoya katılarak gözlemlerini ve notlarını bizimle paylaşan Cihat Gökdemir, Esmâ Zorlu, Sümeyye Nur Düzcan, Hatice Kübra Kayabaşı, Rümeyşa Betül Cebeci ve Havva Düzcan'a; raporun derlenip kaleme alınması sürecindeki araştırma ve çözümlenmeleri için Abdullah Resul Demir, Ceren Kaya, Şeyma Nur Uzunok, Zeynep Ay, Betül Yurtsever, Dilek Çelenk ve Seda Bektaş'a teşekkür ederiz.

GİRİŞ

1963 yılında Baas Partisi'nin gerçekleştirdiği askerî darbenin ardından olağanüstü hal ile yönetilmeye başlayan Suriye'de 1970'ten bu yana Esed ailesi iktidarı hüküm sürmektedir. Darbenin ardından ülkenin tek söz sahibi olan Hafız Esed'e karşı Suriye İhvan-ı Müslimin hareketinin başlattığı özgürlük mücadelesi, dönemin en büyük muhalif hareketi haline gelmiştir. Hafız Esed'in darbe ile iktidara gelmesinden sonra Nusayriler, Suriye yönetiminde güçlü bir konum elde etmiştir. Halkın tepkisini çeken bu duruma olan itirazlar zamanla sokaklara yansımıştır. Hafız Esed yönetimindeki Suriye ordusu şiddete başvurarak 2-28 Şubat 1982 tarihleri arasında Hama'yı abluka altına almış ve buradaki halka karşı siyanür gazı kullanmıştır. 50.000 kişinin öldüğü, 20.000 kişinin kaybolduğu bu katliam, tarihte kimyasal silah kullanılarak gerçekleştirilen en büyük katliamlardan biri olmuştur. 48 yıl boyunca her türlü zulme, baskıya, yolsuzluk ve yoksulluğa karşı mücadele veren Suriye halkı, 2011 yılından bu yana yaşanan iç savaş sebebiyle bugün yine büyük bir toplu kıyım maruz kalmaktadır.

Suriye'de yaşanan çatışmalar sonucu bazı bölgeler rejim güçlerinin eline geçerken bazı bölgeler de muhaliflerin kontrolünde bulunmaktadır. Bu durum, yaşanan yeni çatışmalar ve kayıplarla değişim gösterebilmekte, hâkimiyet sağlanan bölgeler sıklıkla el değiştirebilmektedir. Bu el değiştirmeler neticesinde muhalif güçlerin kontrolündeki bölgelerde kalan rejim yanlılarının veya rejim güçlerinin kontrolü altındaki bölgede sıkışan ve esir kalan sivillerin can güvenliği ise tehlikeye girmektedir. İşte bu tehlikenin en büyüğü ve en şiddetlisi geçtiğimiz aylarda Halep'te yaşanmıştır.

Bu raporda Suriye'deki savaşın başlama sebepleri ile savaş sebebiyle verilen göç ve kayıplardan kısaca bahsedilerek özellikle savaşın sivil halkın yaşantısına etkileri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda geçtiğimiz aylarda Halep'te mahsur kalan sivillere karşı işlenen savaş suçları, buradaki sivillerin tahliyesi için yapılan ateşkes ve hayatta kalmayı başaran sivillerin yeni yerleşim yeri ve ihtiyaçları hakkında bilgilendirme yapılacaktır.

Savaş Ne Zaman Başladı?

2010 yılının son günlerinde Tunus'ta başlayan Arap Baharı Ortadoğu'da dalga dalga yayılarak Mısır ve Libya'dan sonra son olarak Suriye'ye ulaşmıştır. Mart 2011'de Deraa'da yaşları 9 ila 15 arasında değişen aynı aileden 15 çocuğun okul duvarına yazdıkları "*Hürriyet istiyoruz, demokrasi istiyoruz!*" şeklindeki sloganlar sebebiyle tutuklanarak alıkonulmaları ve bu süre zarfında çocuklara tırnakları sökülerek işkence edilmesi üzerine, çocukların yakınlarının bu muameleyi protesto etmek için sokaklara dökülmesiyle başlayan olaylar İdlip, Halep, Hama, Humus, Banyas ve Lazkiye gibi farklı şehirlere yayılarak ülke çapında bir başkaldırıya dönüşmüştür. Sonuç olarak ülkede 1970'li yıllardan itibaren hükümette olan Baas rejiminin diktatörlüğüne karşı çoğulcu ve demokratik bir yönetim talep eden bir hareket başlamıştır.

2011 Mart ayından itibaren altı ay boyunca sadece cuma namazları sonrasında gösteriler yaparak barışçıl bir şekilde reform talep eden Suriye halkı, bu süre zarfında ne yönetimin devrilmesine yönelik ne de şiddet içerikli sloganlar atmıştır; sadece daha özgür koşullarda yaşayabilmek için reformlar yapılması yönündeki isteklerini ve Suriye'nin birliğine dair taleplerini

dile getirmiştir. Protestoların yayılması üzerine Beşşar Esed 2011 Mart ve Nisan aylarında ilk defa Şam'daki meclisten halkın örgütlenme, parti kurma, sendikal haklar, daha özgür seçimler, sosyal adaletin sağlanması ve Türkmen, Kürt, Arap gibi Suriye içerisinde yaşayan azınlıkların korunması konularını içeren çeşitli alanlarda reformlar gerçekleştirileceğini tüm dünyaya ilan etmiştir. Ancak Esed, verdiği sözlerin hiçbirinde durmamış, aksine göstericileri bastırmak için özel görevlendirilmiş askerlerle göstericiler üzerine ateş açmış; yüzlerce insanın ölümüne, binlercesinin yaralanmasına veya sakat kalmasına neden olmuş ve ülkenin halen devam etmekte olan bir savaşa girmesine sebebiyet vermiştir. Zira, askerî darbeden beslenen ve geçmişten beri halkı demir yumrukla yöneten Baas rejiminin halkın fikrî ve vicdani haklarını tanımamaya, on binlerce göstericiyi hapsetmeye, göstericileri sistematik işkencelere maruz bırakmaya ve öldürmeye başlaması, barışçıl gösteriler şeklinde gerçekleştirilen protestoları rejimin devrilmesi gerektiği düşüncesini benimseyen bir başkaldırı hareketine dönüştürmüş ve hükümete karşı silahlı bir isyan başlamıştır.

Temmuz 2011'den bu yana Suriye'de olaylar ordudan kaçan askerlerin muhaliflerin saflarına katılması ve halkın silahlı rejim güçlerine karşı kendini savunmak üzere silahlanmasıyla seyir değiştirmiş ve ülkede bir iç savaş başlamıştır.

Çatışmalar şiddetini arttırdıkça Suriye yönetimi sivillerin can güvenliğini tamamıyla göz ardı etmiştir. Bu karışık durum neticesinde Suriye, bölgesel ve küresel güçlerin iktidar mücadelesine sahne olmuştur. Son dönemde Rusya, İran, ABD ve Türkiye gibi dış güçler de sınırlı olarak çatışmalara dâhil olmuştur. Yaklaşık altı yıldan bu yana devam eden savaşta yüz binlerce insan hayatını kaybetmiş,

geride yaşanacak bir ülkesi kalmayan milyonlarca kişi de mülteci konumuna düşmüştür. Altıncı yılını tamamlamak üzere olan savaş, bugün hâlâ tüm gerçekliği ve acımasızlığıyla sürmektedir.

21 Ağustos 2013'te Esed güçlerinin Şam'ın Doğu Guta banliyösünde gerçekleştirdiği kimyasal silah saldırısında, aralarında çocuk ve kadınların da olduğu 1.300'den fazla sivil hayatını kaybetmiştir. Esed güçleri hâlihazırda varil bombalarıyla sivilleri katletmeye devam etmektedir. Bu süreçte uluslararası toplum kendisinden beklenen müdahaleyi gerçekleştirilmemiş; Suriyeli sivilere yardım için bir insani yardım koridoru açılması dahi başarısız olmuştur. Arap Birliği Barış Planı Suriye'deki krize çözüm üretmemiş ve sorun Birleşmiş Milletler'e (BM) taşınmıştır. BM bünyesindeki çalışmalarda öncelikli hedef, taraflar arasında ateşkesin sağlanması ve bir "geçiş hükümetinin" kurulması olarak belirlenmiş ancak rejimin çözüme yanaşmaması ve saldırılarına devam etmesiyle Suriyeliler için sorun daha da derinleşmiştir.

Suriye Savaşın Başından Bu Yana Ne Kadar Göç Verdi?

Suriye'de rejim ve rejim yanlısı grupların artan baskıları karşısında nüfusun %45'ine yakını, doğdukları toprakları terk etmek zorunda kalmıştır. 6 milyon Suriyelinin ülke içinde sığınacak yer aradığı ve bunun için de iç göçe başvurduğu Suriye Siyasi Araştırma Merkezi'nin (SCPR) raporunda kaydedilmiştir. Suriyeli sivilleri başka bir ülkede mülteci olmaya iten sebeplerin başında ise, savaşın ülkenin hemen hemen her şehrinde yaşanması, savaşın getirdiği yıkım ve BM Mülteciler Yüksek Komiseri Antonio Guterres'in de açıklamalarında belirttiği, 13 milyon Suriyelinin geçim kaynaklarını kaybetmesi gelmektedir. Son raporlara göre Suriye

nüfusunun en az 5 milyonu başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır.

Savaşın şiddetinin giderek artması ve ekonomik sıkıntıların varlığını iyice hissettirmesi ile birlikte hayatta kalma gayesi Suriyeli sivilleri ülkelerinden ayrılmaya zorlamıştır. Suriye'den ayrılan sivillerin daha çok Türkiye, Lübnan, Ürdün, Mısır ve Irak'a geçiş yaptıkları görülmektedir. Sivillerin ilk olarak çaldıkları ülke kapıları haliyle sınır komşularıdır. Suriye sınırının doğusunda yer alan Irak, gerek savaştan yeni çıkması hasebiyle gerekse devlet düzenini tam olarak kuramamış olmasından mültecilere güvenli bir yaşam alanı sunmamaktadır. Mülteciler, Arap Baharı hareketinden etkilenen Lübnan ve Mısır'a ise buralardaki düzen henüz oturmamış olduğundan gidememektedirler.

İşgal devleti İsrail'in kurulmasından sonra Filistin'den Suriye'ye ciddi bir göç yaşanmış ve çok sayıda Filistinli Suriye'ye yerleşmiştir. Ancak bugün Suriye halkı Filistin'deki kardeşlerine sığınmaya başlamıştır. Suriyelilerin sınır komşuları arasında en çok güvendikleri ülkelerden biri olan Türkiye, Suriyeli kardeşlerine savaşın ilk günlerinden itibaren "Açık Kapı" politikası uygulamıştır. Suriye halkının sınır ülkeleri dışında çaldıkları kapılardan aldıkları sonuç ise insanlık adına hiç de umut verici değildir. Yaklaşık altı yıldır 1 milyondan fazla Suriyelinin Avrupa'ya ulaşmak adına çaba sarf ettiği resmî kaynaklarda belirtilmektedir. Ancak mültecilerin bir kısmı göze aldıkları bu zorlu yolculuğu dahi tamamlayamamakta; tamamlayanlar ise ulaştıkları ülkelere bekledikleri cevapları alamamaktadır.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) verilerine göre, Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin sayısı 3.000.000'u bulmuştur.

Mültecilerin bir kısmı hayatlarını kamplarda sürdürürken büyük bir çoğunluğu da kamp dışında yaşamaktadır. Ayrıca kayıt dışı mültecilerin sayısının da oldukça yüksek olduğu bilinmektedir.

Ölümler, Kadın ve Çocuk Mağdurlar, Esirler

2011'den bu yana yaşanan bu kanlı savaşta yüz binlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Ne yazık ki, savaş devam ettiği müddetçe de her gün onlarca insan hayatını kaybetmeye devam edecektir. Yaşanan bu savaştan en büyük zararı her zaman olduğu gibi yine siviller görmektedir. SCPR'nin 2016 Şubat ayında açıkladığı rapora göre, Suriye'de Mart 2011'den sonra yaşanan çatışmalar sebebiyle yaklaşık 470.000 kişi hayatını kaybetmiştir. Yaklaşık iki yıldır istatistik toplamayı durduran BM ise bu sayıyı 250.000 olarak açıklamaya devam etmektedir. SCPR'nin raporuna göre 2011 yılının Mart ayından bu yana nüfusun %11,5'i hayatını kaybetmiştir. Yaralananların sayısı ise 1.800.000'in üzerindedir. Kuşatma altındaki halkın durumu, savaşın ağır sonuçlarını ve yol açtığı yıkımı gözler önüne sermektedir. Bu rakamlar resmî rakamlar olup gayriresmî kaynaklar asıl bilançonun bu rakamların çok üzerinde olduğunu ifade etmektedir.

Savaş, ekonomik kriz ve yaşanan kaos ortamı şüphesiz ki en çok çocuk ve kadınları etkilemektedir. Suriye'den ayrılan kayıtlı mültecilerin %50'sini çocuklar, %35'ini kadınlar ve %15'ini de erkekler oluşturmaktadır. Savaşa yakından tanıklık etmek zorunda kalmış tüm kadınlarda yaşadıkları ve şahit oldukları acı olaylara bağlı olarak travma sonrası stres bozukluğu görülmektedir. Eşlerini savaşta kaybeden kadınların sorumluluklarının artması ve ailelerini bir arada tutma mücadelesi vermek zorunda

kalmaları, beden ve ruh sağlıklarını ciddi biçimde etkilemektedir.

Yaklaşık iki yıldır bölgeden istatistik toplamayı bırakan BM'nin son verilerine göre savaş mağduru olan her beş kişiden dördünü kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. BM Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) verilerine göre Suriye'deki çatışmalardan 5,5 milyon çocuk etkilenmiştir. Bu sayı ülkedeki tüm çocukların %56'sını oluşturmaktadır. Ayrıca savaştan kaçarak sınırı tek başına geçen çocuk sayısı da azımsanmayacak kadar fazladır. Bu rakam kayıtlarda 8.000 olarak görülse de kayıtlı olmayan çok fazla çocuk olduğunu tahmin etmek hiç de güç değildir. Yalnız çıkılan bu tehlikeli yolculuklarda, çoğu çocuğun kaybolduğu veya kaçırıldığı bilinmektedir. Geçen yıl Almanya'da 9.000 çocuğun kayıp olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır ancak Suriyeli çocuk mültecilerin durumuna ilişkin kesin rakamlar bilinmemektedir. Suriye'de Şiddet ve İhlalleri Belgelendirme Merkezi'ne göre, 98.823 çocuk çatışmalar sebebiyle yetim kalmıştır. UNICEF'in verilerine göre ise, okul çağındaki çocukların %40'ı buldukları yerlerdeki ihtilaflar nedeniyle okula devam edememektedir. Ülkedeki okulların %18'i ise ya çatışmalarda hasar görmüş ya da barınak olarak kullanıldıklarından eğitime devam edemez durumdadır.

AFAD'ın verilerine göre, Türkiye'deki geçici barınma merkezlerinde 119.169 Suriyeli çocuk bulunmaktadır. Bu rakam, barınma merkezlerinde konaklayan toplam Suriyeli sayısının %54,5'ini oluşturmaktadır. Yaklaşık altı yıldır devam eden savaş süresince doğan binlerce çocuk ne yazık ki barışı tanımadan büyümüş, binlercesi de yetim kalmıştır.

Kısacası Suriye'de yaşanan savaşın en büyük kurbanları ne yazık ki çocuklar olmuştur. Zira;

- Savaşın başladığı 2011 yılından bu yana 24.000'den fazla çocuk katledilmiştir.
- Binlerce çocuk Esed rejiminin işkenceleri altında can vermiştir.
- 2,5 milyon Suriyeli (18 yaş ve altı) çocuk dünyanın çeşitli yerlerinde mülteci olarak yaşamak zorunda bırakılmıştır.
- Yaklaşık 4 milyon Suriyeli çocuk ülke içinde yerlerinden edilmiştir.
- Suriye'de 2,6 milyon çocuk okula gidememektedir.
- BM'nin açıkladığına göre Suriye'deki savaş, ülkeyi eğitimde 10 yıl geriye götürmüştür.
- Suriye'de kalan çocuklardan bugüne kadar en az 10.000'i rejim tarafından göz altına alınmıştır, binlercesi de hâlâ tutukludur.
- Savaş sürecinde Esed rejimi tarafından yüzlerce kez kimyasal silah kullanılmış olup bu saldırılarda binlerce çocuk hayatını kaybetmiştir.
- Almanya'da 9.000, Yunanistan'da 13.000 Suriyeli çocuğun nerede olduğu hâlâ bilinmemektedir.
- Kayıp olan çocukların organ ve fuhuş mafyası tarafından kaçırıldığı tahmin edilmektedir.
- Suriyeli çocukların birçoğu tehlikeli işlerde, çok düşük ücretlerle çalıştırılmaktadır.
- Suriyeli çocuklar cinsel istismara ve sömürüye daha sık maruz kalmaktadır.

I. SAVAŞ SUÇLARI

Genel olarak Suriye savaşında yoğun şekilde rastlanan aşağıda ayrıntılı olarak sayılan savaş hukuku ihlalleri, kuşatma altındaki Halep'te de sıklıkla görülmekte, bu durum bölgede bir insanlık krizi yaşanmasına sebep olmaktadır. Savaş suçları ve insanlığa karşı suçları oluşturan bu ihlaller, gerek Suriye rejimi gerekse İran tarafından sistematik şekilde gerçekleştirilmektedir. Savaş hukuku ve teamüllerini ihlal eden askerî güçlere mensup kişilerin ve uluslararası hukuk kurallarını ihlal eden sivil kişilerin cezalandırılması, uluslararası teamül hukukunun bir gereğidir.¹ Savaş suçu, genel manası ile savaş sürecinde meydana gelen öldürme, yaralama, adam kaçırmaya, geniş ölçekli yıkım ve yağmalama eylemleri ile diğer temel hakların sistematik ağır ihlallerini kapsamaktadır.

2014'ün sonuna kadar BM İnsan Hakları Soruşturma Komisyonu (*UN Human Rights Council's Commission of Inquiry*) Suriye'deki ağır insan hakları ihlalleri ile ilgili dokuz farklı rapor yayımlamıştır.² BM Soruşturma Komisyonu, hazırladığı raporda hükümet yanlısı güçlerin silahsız sivil halka yönelik geniş çaplı sistematik öldürme, işkence, tecavüz ve diğer insanlığa karşı suç olan eylemlerine devam ettiklerine dair kanıtlar ortaya koymuştur. Yine aynı raporda, muhalif güçlerin de uluslararası insancıl hukuku hiçe sayan yargısız infaz, işkence ve adam kaçırmaya gibi eylemlerde buldukları tespiti yapılmıştır. Esed güçleri, rejim karşıtlarını ve muhalif güçleri destekleyenleri kışkırtmak amacıyla sivil halk üzerine uçak, tank ve ağır top gibi silahlarla saldırmıştır. Rejim; Halep, Şam, Deraa, İdlip gibi muhalif güçlerin elinde olan bölgelerde bu mühimmatları kullanarak sivil halkı toplu cezalandırmaya tabi tutmuştur.

Suriye rejimi, kontrolünde olmayan bölgeleri kontrolü altına almak için temel yaşam ihtiyaçlarından yoksunlaştırarak Halep'i kuşatmayı amaçlamıştır.³ Bu doğrultuda yaptıkları, hem Halep'teki kuşatma hem de bunu gerçekleştirmekte işlediği fiiller, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar kapsamındadır. 1949 Savaş Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmeleri'nin ortak maddeleri ve 1977 Ek Protokolleri, Sözleşme gereğince korunması gereken kişi ve mallara yönelik bazı ağır ihlaller belirlemiştir. Ayrıca 1899 ve 1907 Lahey Sözleşmeleri de savaş hukukuna ilişkin düzenlemeleri ile bu ihlalleri teşkil eden eylemleri yasaklamıştır. Uluslararası Ceza Divanı (UCM) Statüsü'nde⁴ bu suçlar, sivil bir gruba yönelik yaygın veya sistematik saldırılar olarak değerlendirilmekte ve 7. Madde kapsamında insanlığa karşı suçlar olarak sayılmaktadır. 8. Madde kapsamında ise, bu tür fiiller bir plan veya politikanın sonucu ya da büyük çapta işlenen savaş suçları kategorisi içerisinde kabul edilmiştir ve UCM Statüsü'ne taraf olan devletler tarafından Statü çerçevesinde cezalandırılmaları öngörülmüştür.

Kimyasal Silah Kullanılması

29 Nisan 2013 tarihinde, Baas Partisi güçlerinin Saraqib'e düzenlediği bir saldırıda 2 kişi ölmüş, 13 kişi yaralanmıştır. Yaralıları tedavi eden ve ölenler üzerinde otopsi yapan Türk doktorlar, kurbanların kanında **sarin gazı** bulmuştur. Fransız istihbaratı da bölgeden kan, irin, toprak ve sarf malzemesi numuneleri toplamış ve laboratuvarlardaki analizler sarin kullanımını teyit etmiştir.

13 Haziran 2013 tarihinde Birleşik Devletler, rejim güçlerinin pek çok kez muhaliflere karşı sınırlı kimyasal

saldırıları düzenlediğini ve bu saldırılarda 100-150 kişinin hayatını yitirdiğini kesin kanıtlarla duyurmuştur.

5 Ağustos 2013 tarihinde Suriye rejim güçlerinin Şam'ın Adra ve Houma mahallelerinde kimyasal saldırılar düzenlediği ve bu saldırılardan 400 kadar kişinin etkilendiği belirtilmiştir. Saldırılarda kimyasal silahlara maruz kalanların video görüntüleri internete yüklenmiştir. Ancak bölgede kullanılan kimyasal silahın türü tespit edilememiştir.

21 Ağustos 2013 tarihinde, Suriyeli insan hakları savunucuları rejim güçlerinin Doğu Guta bölgesinin Jobar, Zamalka, Ain Tirma ve Hazzah bölgelerine sistematik bir kimyasal saldırı düzenlediğini ve en az 635 kişinin bu saldırının ilk anında hayatını kaybettiğini duyurmuştur. Saldırı Baas Partisi tarafından yalanlanmış ve video görüntülerinin sahte olduğu iddia edilmiş, ancak BM'nin üç haftalık soruşturmaları ve saha araştırmaları sonucunda saldırı kesinleşmiş ve saldırıda kullanılan kimyasal gazın sarin gazı olduğu kesinlik kazanmıştır. BM komisyonunun yaptığı araştırmalarda, "saldırının bir düzenli ordunun düzenleyebileceği tarzda olduğu, saldırıda kullanılan roketlerin yeni yapım Rus roketleri olduğu, roketlerin Suriye rejim güçleri kontrolündeki bölgeden atıldığı ve büyük ihtimalle saldırıdan Baas Partisi'nin sorumlu olduğu" sonucuna ulaşıldığı belirtilmiştir.

Yapılan bombalamalar yanında, BM Güvenlik Konseyi (BMGK) tarafından yasaklanmış olmasına rağmen **üç yıl içinde sivillere yönelik 138 kimyasal saldırı gerçekleştirilmiştir**. Statü'nün 8. Maddesi'ne göre zehir veya zehirli silahların kullanılması uluslararası hukukun mevcut sistemi içerisinde, uluslararası silahlı çatışmalarda uygulanabilir yasa ve geleneklerin ciddi ihlallerinden

biri olarak kabul edilmekte ve bu maddelerin kullanımı savaş suçu olarak değerlendirilmektedir.

Varil Bombaları Kullanılması

Rejimin kendi halkına karşı kullandığı en öldürücü silahlardan biri de varil bombalarıdır. Petrol varillerinin ve yemek kazanlarının içine patlayıcılar, cam parçaları, şarapnel, çivi gibi maddeler doldurularak yapılan ve helikopterlerden hatta küçük tarım uçaklarından atılabilen bu bombalar, yalnızca sivilleri öldürmekle kalmayıp, rejimin halkı göçe zorlamasının da önemli araçlarından biri olarak kullanılmaktadır. Savaşlarda sivillerin cepheden uzaklaşarak zarar görmekten kurtulmaları, varil bombalarının kullanıldığı yerlerde mümkün değildir. Rejim güçleri, varil bombalarını mahallelerin, pazar yerlerinin, okulların, hastanelerin üzerine atmaktan çekinmemiştir. Özellikle muhaliflerin ele geçirdiği yerlerde bu yöntemle başvuran rejim güçleri, bu yolla hem halkı topluca cezalandırmayı hem de muhaliflerin eline geçen yerlerin insansızlaştırılmasını hedeflemektedir. 2014 Şubat ayında Fransa, varil bombalarının yasaklanmasını ve kullanılmasının BM tarafından izlenerek kullananlara karşı yaptırım uygulanmasını öngören bir BMGK kararı çıkartmak için çabalamış ancak bu çaba, rejimin en önemli destekçilerinden Rusya'nın veto tehdidi nedeniyle sonuca ulaşamamıştır.

Suriye İnsan Hakları Örgütü'nün geçen yıl şubat ayında yayımladığı bir rapora göre, rejim 2012-2015 yılları arasında Suriye'nin farklı kentlerinde 12.179 kişinin ölümüne neden olan 5.150 varil bombalı saldırı düzenlemiştir. Raporda, bu saldırılarda ölenlerin %96'sının sivil, bunların da %50'den fazlasının kadın ve çocuklar olduğu vurgulanmıştır.

Misket Bombaları Kullanılması

Uluslararası anlaşmalarla kullanılması yasaklanmış bu bombalara **salkım bombaları** da denilmektedir. Bu bombaların içinde küçük başka bombalar vardır ve atıldıklarında geniş bir alana yayılmaktadır. Mayın gibi işlev gören bu bombalar, bazen patlamadan uzun süre atıldıkları alanda kalmakta ve bu durum özellikle çocuklar için büyük tehlike oluşturmaktadır.

Esed güçleri savaşın ilk gününden bu yana çocuk, kadın, yaşlı demeden sivilleri karadan ve havadan bombalamakta, her gün yeni bir insanlık suçu işleyerek kimyasal silahlar kullanmaktan geri durmamaktadır.

Tecavüz ve Cinsel Suçlar

Suriye'deki savaşta tecavüzün bir silah olarak kullanıldığı başından beri bilinen bir gerçektir. Sivillerin korunamaması, kadın ve çocukların korunamaması, savaş ortamlarında ihlallerin yaygın olarak yaşanması, kontrolsüzlük, cezasızlık ve bunun sonucu olarak diğer suçlarla beraber cinsel şiddetin ve cinsel suçların da yaygın olarak yaşanması, adalet ve hukuka inancın kaybolmasına sebep olmakta, bu durum dünyayı bir şiddet sarmalı içine sürüklemektedir.

Bilhassa son zamanlarda cinsel şiddetin farklı bir boyuta geçtiği görülmektedir. Artık cinsel şiddet savaşta kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. Bu tür suçlarla bir yandan toplumu sindirmek, direnişi kırmak ve bilgi almak bir yandan da toplumsal hayata ve değerlere zarar vermek gibi bir hedefin amaçlandığı görülmektedir. Çatışan taraflar bilinçli ve kirli bir savaş aracı olarak cinsel şiddete başvurmakta, bu yolla savaşın toplumun bütün katmanlarına yaymaktadır. Bu suçun daha önceki vahim örnekleri Bosna ve

Ruanda'da yaşanmıştır. Vahşi yöntemlerle toplu tecavüzler gerçekleşmiş, çok sayıda kadın bu şekilde hayatını kaybetmiş, yaşlılar ve küçük kız çocuklarına karşı dahi bu suç işlenmiştir. Bu veriye 250.000-500.000 arası kadının gebeliklerinden yola çıkılarak ulaşılmıştır. Bugün Suriye'de de kadınlara ve kız çocuklarına tecavüz bir silah olarak kullanılmakta, muhaliflerin direncinin kırılması için eşlerine ve kızlarına tecavüz edilmektedir. *Women Under Siege* ve diğer bazı kuruluşların ulaştığı verilere göre Suriye'de savaş sırasında 6.000'in üzerinde kadına tecavüz edildiği ve cinsel şiddet uygulandığı tahmin edilmektedir.⁵ Tecavüz vakaları çok farklı sonuçlara da sebep olmaktadır: Toplumdaki intihar olayları artmakta, aile bireyleri ve tüm toplum bu suçtan ciddi şekilde etkilenmektedir. Hatta bu tür saldırılara maruz kalan kadınların çevrelerindeki tüm kadınlarda -akraba olsun veya olmasın- bu durumun yol açtığı ağır travmalar ortaya çıkmaktadır. Son yaşanan Halep kuşatması sırasında da rejim askerlerine teslim olmak zorunda kalan kadınlara ve kız çocuklarına tecavüz edildiğine dair videolar yayınlanmış, bu tür beyanlar paylaşılmıştır. Halen daha rejimin elinde tutulan kadınların tecavüz ve cinsel şiddet suçlarına maruz kalmaya devam ettikleri tahmin edilmektedir.

Uluslararası hukukta bu tür cinsel saldırı fiilleri insanlığa karşı suç olarak tanımlanmaktadır. UCM Statüsü 7. Maddesi ırza geçme, cinsel köleleştirme, fuhuş yapmaya zorlama, hamileliğe zorlama, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkta diğer cinsel şiddet eylemlerini özel olarak insanlığa karşı suç olarak tanımlamaktadır. 1949 Cenevre Sözleşmesi'nin ağır ihlalini teşkil eden fiillerden olarak cinsel şiddet çeşitlerine başvurulması ise 8. Madde kapsamında savaş suçudur.

İşkence ve Kötü Muamele

İşkence vakalarına dair çok sayıda veri olsa da esasen Suriye rejiminin işkencelerine en kesin kanıt 20 Ocak 2014 tarihinde “Sezar” kod adlı bir rejim askeri tarafından ortaya çıkarılan 11.000 kişiye ait 55.000 fotoğraftır.⁶ Savaş süresince rejim güçleri binlerce insanı gözaltına almış, sistematik işkence yapmış ve çok sayıda insan gözaltındayken işkence sonucu yaşamını yitirmiştir.

Rejim güçlerinin savaştan önceki dönemde de kullandığı bu yöntem, iç savaş sırasında daha yoğun uygulanmıştır. BMGK'nın daimi üyesi Fransa'nın çağrısı üzerine Nisan 2014'te yapılan kapalı bir oturumda bu fotoğrafların bazıları üyelere gösterilmiştir.⁷ Fotoğrafların çoğunun hastanelerde kaydedildiğini belirten “Sezar”, fotoğraflardaki kişilerin tamamının gözaltındayken türlü işkencelerden sonra elle boğulan veya aç bırakılarak öldürülen Suriyeli muhalifler olduğunu öne sürmüştü, tecavüzün de sistematik bir biçimde baş vurulan işkence yöntemlerinden biri olduğunu ifade etmiştir. İngiltere’de, üyeleri uluslararası hukukçulardan oluşan bir komisyon, bu fotoğrafları inceledikten sonra Şam rejiminin sistematik ve organize şekilde işkenceler yaptığını vurgulayan bir rapor hazırlamıştır. İnsan Hakları İzleme Örgütü de fotoğraflardaki kişilerin bazılarının yakınlarıyla ve kurtulmayı başaranlarla görüşmüş ve fotoğrafları doğrulamıştır. Ancak ne yazık ki uluslararası toplum bu konuda da eyleme geçmemiştir.

Rejim güçleri ve DAESH, yüzlerce sivil işkence ederek öldürmüştür; öldürmeye de devam etmektedir. İşkence; kasten öldürme fiilleri yanında ayrıca ağır bir insan hakkı ihlali ve savaş suçu olarak kabul edilmektedir. İşkencenin beden ve ruh sağlığına ciddi zarar verici etkileri olduğu, mağdurlar üzerinde ağır

tahribatlara yol açtığı görülmektedir. Bu tür işkence ve kötü muamele fiilleri, fiziksel sakatlıklar bağlamında bireyin vücut bütünlüğüne, akıl veya fiziksel sağlığına ciddi tehdit oluşturan kasti hareket ve ihmalleri içerdiğinden UCM Statüsü kapsamında insanlığa karşı suç olarak kabul edilmiştir. Ayrıca 1949 Cenevre Sözleşmesi'nin ağır ihlali söz konusu olması dolayısıyla Statü kapsamında da savaş suçu olarak kabul edilmiştir.

Aç Bırakmak

Rejimin halka karşı kullandığı toplu cezalandırma yöntemlerinden biri de aç bırakmaktır. Aralık 2012’de Şam’ın güneyinde yer alan ve Filistinlilerin yaşadığı Yermuk Kampı’nda başlayan gıda, temiz su ve tıbbi malzemeye erişimin engellenmesi fiilleri, ülkenin başka bölgelerinde de uygulanmıştır. Bu yöntemin acımasızca baş vurulduğu yerlerden biri ise Madaya olmuştur. Öyle ki etrafı mayınlarla çevrilen ve kuşatma altına alınan Madaya’da açlıktan ölümler yaşanmıştır. Sınır Tanımayan Doktorlar grubuna göre yalnızca 2015 Aralık ayında Suriye’de 46 kişi açlıktan ölmüştür. Kuşatma altındaki bölgelerde çocukların önemli bir kısmı da yetersiz beslenme nedeniyle sağlık sorunları yaşamaktadır. BM Suriye’de 15 farklı bölgede yaklaşık 450.000 kişinin kuşatma altında yaşadığını açıklamıştır.

UCM Statüsü, sivil bir gruba karşı uygulanan “topluluk yok etme” fiillerini, insanlığa karşı suç olarak düzenlemektedir. Bu topluluk yok etme kapsamında, Statü’de, yaygın ve sistematik olarak nüfusun bir bölümünü yok etmek amacıyla yiyecek ve ilaca erişimden mahrum bırakmanın yanı sıra, yaşam koşullarını kasten kötüleştirme fiilleri de açıkça sayılmaktadır.

1 Şubat 2016’da BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Zeyd Raad el-Hüseyn, Suriye’de

sivillerin kuşatmalar nedeniyle aç bırakılmasının savaş ve insanlık suçu olduğunu söylemiştir. Hüseyin, kuşatmalardan sorumlu kişilerin çatışmalar sona erdiğinde bu suçlardan affedilmemesi gerektiğini de vurgulamıştır ancak bu konuda henüz somut bir adım atılmamıştır.

Okul ve Hastanelerin Hedef Alınması

Suriye'de işlenen başka bir savaş suçu da okul ve hastane gibi binaların kasten hedef alınmasıdır. Bunun amacının, saldırının yapıldığı bölgeleri insansızlaştırmak olduğu belirtilmektedir. İnsan Hakları İçin Doktorlar Örgütü Suriye'de Mart 2011'den Ağustos 2015'e kadar, sağlık merkezlerine yapılan 313 saldırının belgelendiğini duyurmuştur. Örgütün açıkladığına göre, 679 sağlık çalışanı bu saldırılarda hayatını kaybetmiştir. Sağlık merkezlerine ve çalışanlarına yönelik saldırıların %90'ının rejim tarafından yapıldığını açıklayan örgüt, bu saldırıların savaş suçu niteliğinde olduğunu vurgulamıştır. Rusya da askerî olarak Suriye'deki savaşa müdahil olduktan sonra ülkedeki sağlık merkezlerini hedef almıştır. Örneğin yalnızca 15 Şubat'ta biri kadın ve çocuk sağlığı hastanesi olmak üzere beş hastane ve iki okul bombalanmıştır. BM Suriye Araştırma Komisyonu'nun raporuna göre yalnızca Haziran 2012-Ocak 2013 tarihleri arasında rejim güçleri 17 okulu bombalamıştır. Suriye İnsan Hakları Ağı'na göre de 2013 yılının başında rejim güçleri 1.000'e yakın okulu gözetli merkezi haline çevirmiştir.

Statü'nün 8. Maddesi kapsamında sivillere ait din, eğitim, sanat, bilim ve yardım amaçlı kullanılan binalara ve tarihî eserlere karşı, bir plan ve politika güderek, büyük çapta gerçekleştirilen saldırılar da bir savaş suçudur. Yine hastanelere, hasta ve yararlıların toplandığı yerlere

aynı politika çerçevesinde yoğun olarak yapılan kasti saldırılar da açıkça savaş suçu olarak değerlendirilmektedir.

Halep'te Yaşanan İnsanlık Suçları ve Katliamlar

Suriye'nin nerdeyse tamamında katliamlar devam ederken son dönemde bilhassa Halep'te tüm dünyanın gözü önünde çok sayıda sivil katledilmiştir. Esasen bu raporda, Suriye'nin diğer bölgelerinden daha çok Halep'te geçtiğimiz aylarda yaşanan sivil katliamı, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlara dair vakalar ele alınmıştır.

2016 Mayıs ayı itibarıyla Suriye rejimi Halep'in güney ve kuzey komşularını hedef alan bir bombardıman gerçekleştirmiştir. Rejimin bu saldırılarla amacı, Halep şehrinin ana tedarik yollarını keserek şehri tamamen abluka altına almaktır. Muhaliflerin gücünün kırılmış olmasına ve şehre giden ayrı bir yol bulunmasına rağmen Suriye rejimi, bu alternatifi kullanmayarak yoğun bombardımanla şehrin tamamını kuşatma altına almıştır. Bu bombardımanlar ana cadde, market, hastane vb. yerlerin bulunduğu yoğun nüfuslu bölgelere yönelik gerçekleştirilmiştir. Öyle ki Halep'te bulunan bütün hastaneler bilinçli olarak vurulmuş, böylelikle sivil halkın hastanelere ulaşım tedavisi olmasının önüne geçilmek istenmiştir. Bu bombardımanlarla sivilleri bilinçli bir şekilde ölüme terk ederek savaş suçu olarak kabul edilen kasten öldürme fiili işlenmiştir. Zira Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokolleri ile UCM Statüsü uyarınca sivillere karşı kasten öldürme fiilleri savaş suçu ve insanlığa karşı suçtur.

Rejim ordusu ve destekçileri, 15 Kasım'dan itibaren kent merkezinin doğusuna, muhaliflerin elindeki semtlere, havadan ve karadan şiddetli saldırılar

düzenlemiştir. Rusya, Halep'teki hava saldırılarında yer almadığını iddia etse de rejim hatlarının haberleşmesini dinleyen muhalifler, Rusların da kara harekâtının her kademesinde yer aldığını belirtmektedir. Yüz binlerce sivilin bulunduğu rejim güçlerinin kuşatması altındaki Doğu Halep'te halk, üç ayı aşkın bir süre temel insani ihtiyaçlara dahi erişememiştir. Kentin doğusundaki bütün hastaneler, sağlık merkezleri, fırın ve okullar rejim saldırılarıyla hizmet dışı kalmıştır.

Baz istasyonlarının büyük kısmının yıkılması ve rejimin telefon hatlarını kesmesi nedeniyle kentle iletişim sadece kısıtlı şekilde internet üzerinden kurulabilmiştir. Esed rejimi Halep'e yönelik kuşatma ve ablukasını her geçen gün daraltmıştır. Rejim güçleri ve Rus uçakları şehri bombalarken onlara destek veren silahlı milisler de karadan yürüttükleri operasyonlar sırasında çok sayıda katliam yapmıştır. Rejim güçlerine teslim olan sivillerin ise çok ağır işkencelere maruz kaldığı bildirilmektedir. Kadınlara yönelik sistematik ve toplu tecavüz vakaları Halep'ten gönderilen video ve şahit beyanlarından açıkça tespit edilebilmektedir. 13 Aralık 2016 günü, Halep'in Bustan Kasr ve Firdevs bölgelerinde onlarca sivilin rejim askerlerince otomatik silahlarla katledildiği haberleri gelmiştir. Bölgedeki kaynaklar burada dört kadın ve dokuz çocuğun diri diri yakılmış olduğunu, 67 erkeğin de kurşuna dizildiğini bildirmiştir. Ancak ne yazık ki bu olay, şehirdeki her mahallede, her noktada eş zamanlı yaşanan katliamlardan yalnızca biridir.

Sukkari, Ensari, Ard Sabbak ve Zarazir mahallelerine sığınan kadın, çocuk tüm siviller, büyük bir katliam korkusu yaşamıştır. Halep'e yönelik saldırıları yürüten güçlerin Esed rejimine ait askerler ve yabancı ülkelere mensup bazı militanlar olduğu bilinmektedir. Rusya'nın da o bölgede

askerî olarak bulunduğu ve hava saldırısı desteği verdiği açıkça bilinmektedir.

Halep'e yönelik ağır kuşatma ve saldırılar devam ederken rejim güçleri bir yandan da Halep'in doğusunda bulunan İdlip'e çok şiddetli saldırılar başlatmıştır. Çünkü Halep her ne kadar önemli de olsa rejim için tek başına büyük bir anlam ifade etmemektedir. Rusya ve rejim güçleri, Halep'le birlikte muhaliflerin kontrolündeki bir diğer önemli bölge olan İdlip'i de ele geçirip Suriye'nin kuzeyinde Lazkiye, İdlip ve Halep üzerindeki üç bölgeden oluşan koridoru kontrol altına almayı amaçlamaktadır. Bu da bu bölgede yaşayan, Halep ve çevresinden buralara sığınan siviller için büyük bir katliam tehdidi anlamına gelmektedir.

Muhaliflerin kontrolündeki bölgelerde bulunan 200.000'den fazla sivil farklı semtlere dağılırken, on binlercesi de rejimin son çatışmalarla hâkimiyet sağladığı alanlarda mahsur kalmıştır. Dünyayla iletişimi kesilen yüz binlerce insan, kentteki durumu anlatmak ve yardım çağrılarını dünyaya ulaştırmak için, oldukça zayıf olan internet aracılığıyla bölgeden *Anadolu Ajansı* muhabirlerine ses kayıtları göndererek seslerini duyurmaya çalışmıştır.

Halepli Sivillerin Yardım Çağrıları

Halepli Muhammed Halife: *"Halep'in durumu kötünün kötüsü. Tarihte hiç olmamıştır böyle bir şey, eminim. Her türlü saldırıya maruz kalıyoruz. İnsanlık ölmüş ve vicdanlar yok olmuş. Kimse sivilleri düşünmüyor. Maalesef Sivil Savunma ekiplerinin ne bu yaralıları tedavi edecek ne de enkazda mahsur kalan insanları kurtaracak imkânı var."*

Halepli Zahir Mustafa: *“Ruslar ve rejim güçleri, insanların göç etmek zorunda kaldığı batı kısımları da vuruyor. Uçaklar durmadan bomba yağdırıyor. Su, ekmek, yemek, elektrik yok.”*

Halepli Cud Hatip: *“Halep'te yaşanan acılar rejim güçlerinin saldırılarından dolayı gün be gün artıyor. Temel ihtiyaçları tedarik etmekte çok büyük sıkıntı yaşıyoruz. En önemli sıkıntı çocuklar için süt ve gıda, yaralı ve hastalar için de ilaç bulamamak. Havadan ve karadan saldırılar hiç ara vermeden sürüyor. Sağlık çalışanlarının sayısı azaldı. Ameliyatlarda kullanılan malzemeler tükenmek üzere. Doktorlarımız ve sağlık kuruluşları medya aracılığıyla dünyaya seslense de kimsenin aldırış etmediği ortada. Bu kadar insan burada dar bir alana sıkışmış durumda. Cesetleri gömecek yer kalmadı. Salgın hastalıklar kapıda.”*

Halepli Ebu Eymen: *“Hava çok soğuk. Isınmak için hiçbir şeyimiz yok. Bazen tedavi edilemeyen hastaların kolları bacakları mecburen kesiliyor. Yaralı ve hastalar ölümü bekliyor.”*

BM İnsan Hakları Ofisi, Suriye'de hükümet yanlısı güçlerin Doğu Halep'te ev baskınları düzenleyerek kadın ve çocuklar da dâhil sivilleri öldürdüklerini açıklamıştır. Yapılan açıklamada, dört bölgede en az 82 sivilin görüldükleri yerde vurularak öldürüldüğünü gösteren güvenilir kanıtlar olduğu belirtilmiştir. Bu kişilerin 11'inin kadın, 13'ünün ise çocuk olduğu kaydedilmiştir.

BM İnsan Hakları Ofisi Sözcüsü Rupert Colville, *“Halep'te insanlık tamamen tükenmiştir.”* demiştir. BM'nin insani yardımlardan sorumlu özel temsilcisi Jan Egeland da *BBC*'ye yaptığı açıklamada, silahsız

sivillerin katliama maruz kaldıklarına ilişkin ellerine ayrıntılı raporlar ulaştığını belirtmiş ve bu katliamlardan “yabancı milisleri” sorumlu tutmuştur.

Askerî operasyonlar açısından gerekli olmayan bir şekilde köy ve kentleri insafsızca tahrip etmek ve yıkmak, ülkenin özel mallarını yağmalamak Lahey ve Cenevre Sözleşmeleri ile UCM Statüsü kapsamında savaş suçu olarak kabul edilmektedir. Bütün bu kararlara rağmen Halep'te hastanelere saldırılmış, siviller konutlarından zorla çıkarılarak sistematik bir şekilde katledilmiştir. Bu fiillerin tamamı savaş hukukuna ilişkin uluslararası teamüllerin ağır ihlali olarak savaş suçu niteliğindedir.

Rejim, bu saldırılarını Halep'i kuşatmak ve abluka altına almak amacıyla yapmıştır. 300.000'e yakın insanın kuşatma altında kaldığı Halep'te, rejim güçleri ve Şii milislerce kuşatmanın daraltılmasından sonra birçok sivilin rejim bölgesine geçmek zorunda kaldığı gözlenmiştir. Aralık 2016'da kuşatmalar sebebiyle 500.000 kişi bölgeden tahliye edilmiştir. Oysa ki, bireyleri herhangi bir amaç için bir yerden başka bir yere zorunlu göçe tabi tutmak, uluslararası teamül hukuku gereği savaş suçudur. Zira son durumda yapılan zorunlu tahliyeler de halkın başka bir yere transferine sebep olması sebebiyle yine bir savaş suçudur.

Ateşkesin ihlaline ilişkin eylemler ise ayrıca savaş suçu olarak kabul edilmektedir. Suriye rejim güçleri ve İran Şii milisleri, sivillerin tahliyesi esnasında ateşkesi bozan bombalama ve yaralıların hastanelere götürülmesinin önlenmesi gibi fiillerde bulunarak yine bir dizi savaş suçu işlemiştir. Kasten öldürme ve işkence suçlarının sivillere karşı işlendiği bu savaş, BM nezdinde de tepkilere yol açmıştır. Nitekim 12 Aralık'ta BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Zeyd Raad el-Hüseyin,

şehrin doğusundaki yaralı ve hastalar da dâhil binlerce sivilin tahliye edilmesini öngören ateşkes anlaşmasının çöktüğünü açıklamıştır. Yüksek Komiser'in ifadelerine göre, **Suriye rejimi ve müttefiklerince küçük bir alana sıkıştırılmış sivillere yönelik çok daha şiddetli bir bombardıman başlatılması, uluslararası hukukun ihlali anlamına gelmekte ve savaş suçu görünümü teşkil etmektedir.** Yüksek Komiser, bu ifadelerle bu fiillerin savaş suçu olduğuna ilişkin kesin bir değerlendirmeye yapmaktadır ki, bu sözler, yargılanma imkânı olduğu aşamada bu suçların savaş suçu olup olmadığı değerlendirilmesi yapılırken yol gösterici olacaktır.⁸

Suriye'deki savaş sürecinde, en tartışmalı hususlardan biri de ortada bir savaş bulunup bulunmadığı konusuna bağlı olarak rejimin ve diğer devletlerin Suriye'de haksızca gerçekleştirdiği katliam ve hak ihlallerine müdahale edilmesinin ve bunların BM ve diğer organlar önüne götürülmesinin bir iç işlerine karışma teşkil edip etmeyeceği meselesi olmuştur. Oysa ki İran'ın diğer bir devlet toprağında işlediği savaş suçlarının savaş esnasında işlenme niteliği aşikârdır.

Ancak Suriye rejimi tarafından gerçekleştirilen saldırı, suç ve devam eden katliamların uluslararası niteliğinin bulunmaması, uluslararası yaptırımların uygulanması konusunda tereddütlere sebep olmaktadır. Oysa ki, Cenevre Sözleşmeleri ve UCM Statüsü sistemi kapsamında, iç savaş durumu söz konusu olduğunda da savaş suçlarından söz etmenin mümkün olacağı kabul edilmektedir. Cenevre Sözleşmeleri ortak 3. Madde 3. Bendi'nde, uluslararası olmayan nitelikteki silahlı çatışmalara ilişkin sınırlayıcı hükümler bulunmaktadır. Buna göre, devletlerin kendi politika ve çıkarlarını sağlama amaçlı da olsa olağanüstü rejim standartlarını aşarak düzenli ve örgütlü iki gücün mücadelesi şekline

dönüşmüş saldırılar için de savaş kuralları uygulanır. Böylelikle, Suriye rejiminin eylemlerinin savaş suçu olarak değerlendirilebileceği de aşikârdır. Ayrıca kamuoyunda yanlış değerlendirildiği üzere, bu savaş suçlarının engellenmeye çalışılmasının, belgelenmesinin ve cezalandırılmasının bir "iç işlerine karışma" niteliği bulunmadığı da bu bağlamda ortaya çıkmaktadır. Bu durumda rejimin savaş suçlarını Suriye sınırları içerisinde gerçekleştirmesi, ne UCM çerçevesindeki yargılamalar ne de uluslararası teamül hukukunun uygulanması için yapılan davet, bir iç işlerine müdahale kapsamındadır.

Burada temel sorun bu savaş suçlarına uygulanacak yaptırımların işlerliğidir. Zira UCM Statüsü işlevsel olmadığından, *ad hoc* bir uluslararası ceza mahkemesi kurulmadıkça gerçek bir cezalandırma mekanizması söz konusu olamamaktadır. Ayrıca ne Suriye ne İran ne de Suriye'deki savaşla iç içe olan diğer devletler, UCM Statüsü'ne taraftır. Statü'ye taraf olmayan devletler bakımından savaş suçlarının cezalandırılması imkânı bulunmamaktadır. Ancak uluslararası teamül hukukunun parçası olan savaş hukuku ve insancıl hukukun ihlalinin uluslararası alanda ve BM nezdinde dile getirilmesi mümkündür ve gerekmektedir. Nitekim BM Genel Sekreterliği 13 Aralık 2016 tarihinde ateşkesle eş zamanlı olarak, sivillere karşı işlenen bu savaş suçlarının sonlandırılmasına yönelik açıklamada bulunmuştur.⁹ Uluslararası arenada geç kalınmış bir açıklama olmakla beraber, uluslararası toplumun Suriye'de işlenen savaş suçlarını sonlandırmak üzere harekete geçmesi için bu açıklama bir ilk adım olarak kabul edilebilir. İleriye yönelik olarak ise bir *ad hoc* mahkemenin kurulması ve uygulanacak kurallar olarak uluslararası hukukun önemli bir kaynağı olan uluslararası teamül hukukunun bir

parçası olarak savaş hukuku ve insancıl hukukun uygulanması önerilebilir.

Ayrıca bu noktada, 2016 Mart ayında¹⁰ ABD Temsilciler Meclisi Dış İlişkiler Komitesi, Suriye'de rejim ve müttefiklerinin işledikleri savaş suçlarının yargılamaya tabi tutulması için mahkeme kurulması yönünde BM temsilcilerine direktif veren bir öneri sunmuştur. Esed rejimi ve

müttefiklerinin işledikleri savaş suçlarının yargılanması için mahkeme kurulmasına dair bu tasarının kabul edilmesi, *ad hoc* bir mahkeme kurulması yönünde ilk adımı teşkil etmektedir. Bu, *H.Con.Res.121* sayılı karar tasarısı Komite tarafından kabul edilmiş, rejim ve müttefiklerinin fiillerinin "savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlarla" aynı olduğu belirtilmiştir.¹¹

II. HALEP'İN DURUMU

Halep'in Stratejik Önemi

Halep şüphesiz tarih boyunca bu topraklarda kurulan önemli devletlerin kilit kentlerinden biri olmuştur. Milattan önceki devirlere dayanan bir tarihe sahip olan kent, bugün tarih sahnesinde bambaşka bir yüzü ve önemiyle bulunmaktadır.

Her dönemde bölgenin önemli geçiş noktası üzerinde bulunan Halep kenti, bu özelliğini asırlarca muhafaza etmiş ve bu sebeple de önemini sürdürmüştür. Osmanlı'nın bölgeden çekilmesinin ardından Suriye devleti kurulmuştur. Devletler ve himayeler değişse de değişmeyen şey Halep'in önemli bir ticaret ve ekonomi merkezi oluşudur. Nitekim patlak veren Suriye iç savaşına kadar kent, Suriye için de hayat damarlarından biri konumundaydı.

Etnik topluluklar açısından da çeşitlilik gösteren bölge çoğunlukla Arap ve Türkmenlerden oluşmaktadır. Ancak bu topluluklar dışında bölgede az sayıda Ermeni, Süryani, Yahudi ve Kürt topluluk da bulunmaktadır. Kabaca sayılan bu sebepler, Halep için bir zenginlik ve barış şartlarında olumlu anlamda stratejik önem teşkil etse de bu özellikler aynı zamanda Suriye iç savaşındaki insanlık dışı katliamların, kentin ölüşünün ve amansız

bir çatışma ortamına muhatap kalışının da dolaylı sebepleridir.

Halep kentinin savaştaki stratejik durumu yukarıda sayılan sebeplerden bağımsız düşünülemez. Ancak teknik ve savaş stratejisi anlamında değerlendirildiğinde kent ayrıca önemlidir. Bu noktada Halep'in önemini birtakım ölçütlerle sınırlandırıp buna göre tasnif etmek aslında mevzuyu biraz daraltmaktadır. Zira her savaş kendi dinamiklerini bulunduğu koşullara göre kendisi oluşturur. Bilhassa yerel bir savaş olmakla kalmayıp küresel anlamda güç dengelerinin kendi rekabetleri için hareket serbestisi alanı olan Suriye iç savaşındaki stratejik hamleler, yalnızca bölge değil dünya siyasetini de etkileyecektir.

Zira Halep coğrafi konum, kültürel ve psikopolitik etmenler ve stratejik hamleler için belki de bölgedeki en uygun arenadır. Aynı zamanda askerî açıdan da rahat hücum ve savunma alanı tanınması, savaşa dâhil olan farklı grupların kesişme noktası olması ve benzeri sebepler, şehrin önemini savaş içinde git gide arttırmıştır. Psikolojik açıdan bakıldığında, henüz silahlı çatışma dönemine girilmeden önce dahi gözler bu şehrin üzerindeydi; zira protestoların buraya sığraması halinde ülke için geri dönülmez bir yola girileceği öngörülerini yapıyordu. Bölgeyle ilgili baştan itibaren bu

tür bir havanın var olması, savaş sırasında bu bölgeyi yönetmenin Suriye'yi kontrol altına almak anlamına geleceği inancını da beraberinde getirdi. Dolayısıyla tarafların buradaki savaş motivasyonu bölgedeki hareketi arttırmış oldu. Her iki tarafın da Halep konusunda ısrarcı oluşu, kentteki direniş ve gidişat hakkında Stalingrad benzetmeleri yapılmasına da sebep oldu.

Rejim için Halep'in kontrolünü ele geçirmek demek muhaliflerin en önemli kaynak yollarından birini kesmek demektir. Nitekim bu doğrultuda rejim ve Rusya, 2016 Şubat ayında Kilis'ten Halep'e uzanan Azez hattını keserek bölgede büyük bir avantaj elde etmişti. Konum itibarıyla muhalifler için Halep'in elde tutulması ve buradaki nüfuzun artırılması ise, direniş güçlendirmek anlamına gelmekteydi. Zira motivasyon olarak da ilerleyişin rotası Halep'ten geçiyordu.

Aynı zamanda Halep'teki farklı örgüt ve yapılanmaların savaşta varlıklarını sürdürmesi de bölgeyi toprak kazanımları açısından kritik kılıyordu. Muhalif cephelerin yanında DAEŞ ve Suriyeli Kürt gruplar da burada savaşa dâhil olmuştu. Bu durum, Halep'i dışarıdan etkileme ve çıkar siyasetine doğrudan muhatap kılıyordu. Zira muhaliflerin Halep'te kaybetmesi durumunda DAEŞ ve Kürt gruplar bölgede yeni toprak kazanımları elde edebilirdi. Yani Halep, bölgede jeopolitiğin belirlenmesinde de etken bir roldeydi. Ayrıca Halep'te Sünni nüfusun yoğun oluşu, rejimin olası zaferi halinde bölgeyi istediği gibi şekillendirmesi için de önemli bir motivasyondur. Halep'te sağlanacak zaferle Sünni nüfus üzerindeki baskıların arttırılması ve göçe zorlama gibi durumlar oluşabilecekti. Muhalifler için Halep'in kaybedilmesi oldukça kritikti. Bu durumda ellerinde sadece İdlip gibi kırsal bir bölgenin hâkimiyeti kalacak ve rejim kendi lehine büyük bir avantaj

elde etmiş olacaktı. Dolayısıyla rejimin muhtemel hedefi İdlip'e ulaşarak savaşı nihayete erdirmek olacaktır.

Halep'teki çatışmaların bir başka ve belki de en önemli boyutu sivillerin durumudur. Rejim ve Rusya, yaptıkları katliamlarla savaşı tüm acımasızlığıyla sürdürmeye kararlı olduklarını defalarca göstermiştir. Halep'te yaşanan insani kriz, küresel güçlerin buradaki savaşta kendilerini konumlandırmaları noktasında önemli bir unsurdur. Zira yaşanan göç dalgalarının kendilerini etkilediğini düşünen devletler, hem savaşın kendi çıkar hanelerine yazılacak seyri için hem de göçün etkilerinden kurtulmak için kendi çıkarlarına en uygun gördükleri tutumu benimsemektedirler.

Öte yandan Halep -teknik anlamda bakıldığında- sınırına yaklaşık 60 kilometre mesafede olması sebebiyle Türkiye'yi yakından ilgilendirmektedir. Fakat Halep-Türkiye bağı bu rakamların, teknik açıklamaların çok ötesindedir. Kökleri eskilere dayanan bu bağ, resmî olarak yaklaşık 100 yıl evvel kopmuş olsa da iki bölge arasındaki kültürel etkileşim her zaman yoğun bir şekilde devam etmiştir. Bu nedenle Türkiye, savaş süresince Halep'in kaderini kendi 81 ilinin kaderinden bağımsız görmemiş ve buna göre bir siyaset izlemeye çalışmıştır. Yüreğinin sınırları misak-ı millî sınırlarında bitmeyen Türkiye için Halep, her zaman çok önemli olmuş ve olmaya devam edecektir.

Bütünden parçaya doğru bakıldığında bölgenin kaderinin Suriye iç savaşıyla, Suriye iç savaşının kaderinin ise Halep'in durumuyla doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Bu denklem dikkate alındığında bölgenin güçlü aktörlerinden olan Türkiye'nin gözünün -yukarıda sayılan duygusal sebeplerin dışında da- Halep'te olması doğaldır. Zira Halep'teki durum, göç dalgalarını etkileyecek ve Türkiye bu

göç dalgalarına doğrudan muhatap kalacaktır. Yine ayrıca Halep'teki çatışmalar ve bölgedeki silahlı gruplar Türkiye'nin sınır güvenliğini de yakından ilgilendirmektedir.

Halep'in Savaşın Seyrindeki Durumu

Halep, rejim karşıtı protestoların ilk günlerinde ülke genelindeki karışıklıklardan fazla etkilenmemiştir. Ancak 2011 yılının Mart ayında başlayan protestolar 2011 Ağustos'unda Halep'e de yayılmıştır. Protestoların Halep'e yayılması rejim için kritik önemdedir. Zira Halep'e yayılan bu dalganın ülkeyi geri dönülmez bir yola sürükleyeceği öngörülmekteydi. Halep bu dönemde Suriye'de belki de ekonomik anlamda istikrarlı kalan tek yerdi.

Halep'te silahlı çatışmalar 2012 yılında başlamış, aynı yılın ağustos ayında da muhalifler kenti almak için önemli bir operasyona girişmişti. Fakat kenti ele geçirmek için yeterli gücü bulunmayan muhaliflerin bu taarruzu sonucu Halep, doğusu muhaliflerin batısı ise Esed rejiminin kontrolünde olmak üzere ikiye bölünmüştü. Savaştan önce yaklaşık 4,5 milyon olan Halep'in nüfusu, bu bölünme sürecine kadar çok fazla göç vermişti. Özgür Suriye Ordusu kontrolündeki Doğu Halep'te yaklaşık 250.000 kişi, Esed rejimi yönetiminde kalan kısımda ise 1,2 milyon kişi bulunmaktaydı.

Şubat 2013'te Halep'te muhaliflerin ve rejim güçlerinin bir kışla çevresinde karşı karşıya geldiği duyurulmuş, rejim askerlerinin muhalifleri yoğun ateşe tuttuğu bildirilmişti. Kritik noktaları geri almak için saldıran rejim güçleri Hanasır bölgesini ele geçirmişti.¹²

Aralık 2013'te Esed rejimi, Konopus Operasyonu adlı büyük bir operasyon başlattığını duyurdu. Bu operasyonun

hedefi muhalifleri tamamen çevrelemektir. 15 Aralık 2013'te rejim güçleri Halep'te muhaliflerin yaşadığı bölgelerde yoğun hava saldırılarına başladı. Suriye Yerel Koordinasyon Komitesi tarafından yapılan açıklamalara göre rejime bağlı helikopterlerin Ard Hamra, Sahur, Tarik Bab, Merce ve Salihien bölgelerine varil bombalarıyla düzenlediği saldırılarda çok sayıda can kaybı olduğu bildirildi.¹³

Londra merkezli Suriye İnsan Hakları Gözlemevi'nin raporunda 2014 yılının ilk gününde 114 kişinin hayatını kaybettiği açıklandı. Rejime bağlı birliklerden bir kısmı, muhaliflere bağlı Selahaddin semtine saldırı düzenlemişti. Rejim askerlerinin geri püskürtüldüğünü söyleyen muhalifler, 15 rejim askerinin öldürüldüğünü açıklarken kendi kayıpları hakkında bilgi vermedi. Ayrıca 15 Aralık'ta başlayan varil bombalı saldırılar hâlâ devam etmekteydi. Rejim güçleri, bölgeye hava saldırılarını yanı sıra karadan da saldırmaya başlamıştı. Saldırıların bu kadar şiddetlendirilmesindeki asıl amaç ise, yaklaşık %60'ı muhaliflerin elinde olan kentin ele geçirilerek Esed'in Cenevre 2 Konferansı'na daha güçlü gitmesini sağlamaktır.

Şubat 2014'te kentin kuzeyinde yer alan ve rejimin kuzeydeki son kalesi sayılabilecek Halep Merkezî Cezaevi muhaliflerin eline geçti. Bundan sonra rejimin kuzeydeki varlığı tamamen silinmiş oldu.

Ekim 2014'e gelindiğinde Kanopus Operasyonu sona ermişti. Rejim kenti tamamen ele geçirme amacına ulaşamamış olsa da Doğu Halep'teki birçok kenar mahalle ele geçirilmiş, Halep hapishanesindeki 13 aylık kuşatma kırılmıştı. Handarat köyünün de ele geçirilmesiyle şehirdeki güç dengesi tamamen rejim lehine değişmiş oldu. Öyle ki artık kentin kontrolünün bütünüyle rejimin eline geçeceği yönünde değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştı.

2015 yılında da kenti ele geçirmek için kuzeydeki saldırılarına devam eden rejim güçleri hedeflerine ulaşamadı. Muhalifler kent için stratejik önem taşıyan Handarat kasabasını geri alarak kentteki hâkimiyetlerini tekrar sağlamıştı. Aynı yıl içerisinde kentteki muhalifler Halep'i rejim güçlerinden tamamen temizleme motivasyonu ile Fetih Ordusu adı altında birleşti. Fakat DAEŞ'in muhaliflere saldırmasıyla bu motivasyon baltalandı ve muhalifler saldırılarını ertelemek zorunda kaldı. Temmuz 2015'te muhalifler Halep'in batısında büyük ilerleme kaydetse de rejim güçlerini merkezden çıkaramadılar.

2015 yılında Halep'te sahneye Rusya çıktı ve Esed yönetimine destek vermek için hava saldırılarına başladı.

1 Şubat 2016 tarihinde Esed güçleri; Rus jetleri ve Hizbullah'ın desteği ile büyük bir kuzey taarruzu başlattı. 27 Şubat 2016'da DAEŞ ve el-Nusra dışındaki bütün grupları kapsayan bir ateşkes ilan edildi, ancak 11 Mart'ta Halep'e yönelik hava operasyonları yeniden başlatıldı. Temmuz ayına gelindiğinde rejim güçlerinin kentte ilerleyişi başlamıştı. Silahlı grupların lojistik destek sağladığı en önemli güzergâh olan Castello Yolu rejimin eline geçmiş ve Doğu Halep kuşatma altına alınmıştı. 31 Temmuz'da Fetih Ordusu taarruza geçerek Esed güçlerinin savunma hatlarını zayıflatmış ve birçok bölgeyi ele geçirmişti. 17 Ağustos'a gelindiğinde ise rejim güçleri kentin %70'inde hâkimiyet sağlamıştı.

6 Ekim'de BM Suriye Özel Temsilcisi, Halep'in doğusunda 8.000 savaştığı olduğunu açıkladı. 7 Aralık 2016'ya gelindiğinde ise rejim güçleri tarihî kent merkezini ele geçirerek Doğu Halep'in üçte ikisinden fazlasında hâkimiyet sağlamış oldu ve bölgeyi tamamen ele geçirmek için ilerleyişini sürdürdü. 12 Aralık'ta rejim ve müttefikleri, Rusya'nın da yoğun

hava desteğiyle Şeyh Said semtini ele geçirdi. Böylece muhalifler altı kilometrekarelik dar bir alana sıkıştırılmış oldu. 13 Aralık'ta Türkiye'nin arabuluculuğu ile tahliye anlaşması yapıldı ve muhaliflerin İdlip'e geçmesi kabul edildi. Bu sırada BM, aralarında kadın ve çocukların da bulunduğu 83 sivilin öldürüldüğünü duyurdu. Tahliyeler gerçekleşirken çatışmalar yeniden başladı. Türkiye, çatışmaların başlamasından rejim güçlerini, muhalifler Şii milisleri, Rusya ve Suriye ise muhalifleri sorumlu tuttu.

İnsani Yardımların Ulaştırılmaması Durumu

Uzun süre kuşatma altında kalan Halep'te özellikle iç kesimlerde yaşayan sivillere insani yardımların gönderilmesi engellenmiştir. Rejim askerleri ve Şii milisler Halep'teki kuşatmayı daraltmaya başladıktan sonra birçok sivil, rejim bölgesine geçmek zorunda kalmıştır. Rejim bölgelerine gitmeyi istemeyen siviller, Halep'te kaldıkları her gün, ayrı zorluklara katlanmak durumunda bırakılmıştır. İnsanların bulunduğu bölgelerde evler, imalathaneler, fabrikalar, dükkânlar, her şey savaş sebebiyle harabeye dönmüş, Halep halkının temel ihtiyaçlarına ulaşması tamamen engellenmiştir.

Bu süre içerisinde STK'ların Halep halkına yardım götürme girişimleri de engellenmiştir. Halep'te sıkışan insanların sıkıntısını bir nebze olsun hafifletecek yardımların bölgeye ulaştırılması rejim ve Şii milisler tarafından sürekli sabote edilmiştir.

Sivil halkın hayatta kalabilmesi için gerekli olan ihtiyaç maddelerinin gönderilmesi için tanınan serbest geçiş hakkı, 4. Cenevre Sözleşmesi'nin 23. Maddesi'nde yer almasına rağmen rejim veya rejim yanlısı gruplar, düzenledikleri sabotajlarla

yardımların sivil halka ulaştırılmasını engellemiştir. Örneğin İHH'nın Suriye halkına gönderdiği TIR'lardan biri Halep'e doğru giderken rejim uçakları tarafından hedef alınmıştır. Bu saldırıda bir kişi hayatını kaybetmiş, iki kişi de yaralanmıştır.

Yerel kaynaklardan edinilen başka bir bilgiye göre; muhaliflerin denetimindeki Urum el-Kubra'da Suriye Kızılay'ına ait insani yardım taşıyan konvoya hava saldırısında bulunulmuş, saldırıda 12 kişi hayatını kaybetmiş, 18 kişi yaralanmıştır. Hayatını kaybedenler arasında Suriye Kızılay'ının Urum el-Kubra beldesi müdürünün de olduğu bildirilmiştir. Sadece Kızılay'a değil Kızıl Haç'a yönelik saldırılar da olmuştur. Silahlı gruplar, sivillere hiçbir kaynaktan yardım ulaşmaması için çok sayıda saldırı düzenlemiştir. Halep kentine giden ve Urum el-Kubra bölgesine takviye götürülen başka bir konvoy da yine rejim güçlerinin saldırısına uğramıştır. Bu saldırıda 12 Kızıl Haç görevlisinin hayatını kaybettiği,

konvoydaki 31 araçtan 18'inin kullanılamaz hale geldiği kayıtlara geçmiştir. BM, bu araçlarda 78.000 kişinin yiyecek başta olmak üzere temel ihtiyaçları için hazırlanmış malzemeler olduğunu açıklamıştır. Başka bir olayda da Halep'te muhaliflerin kontrolündeki batı kırsalına giden insani yardım kafilesine Esed rejimine bağlı helikopterlerden varil bombasıyla saldırı düzenlenmiş, saldırıda 12 kişi hayatını kaybetmiş, 20 kamyon yanmıştır. Ayrıca sadece saldırılar sebebiyle değil, sınırdaki yaşanan problemler sebebiyle de insani yardım malzemelerinin birçoğu Suriye içine girememiştir. Yaklaşık dört ay önce; BM İnsani Yardımlardan Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı ve Acil Durumlar Koordinatörü Stephen O'Brien, yaptığı yazılı açıklamada Halep'in doğusunda mahsur kalan 275.000 kişi için hazırlanan yardımların yer aldığı 20 kamyonluk konvoyun koşullar sağlanamadığı için Türkiye'de beklemeye devam ettiğini belirtmiştir.

III. HALEP'TE SON DURUM VE TAHLİYELER

Ateşkes Sürecine Girilmesindeki Durum

Kasım ayında Suriye yönetimi, Rusya'nın da desteğiyle zaten aylardır abluka altında olan Halep'i muhaliflerden almak için kara harekâtı başlattı. 15 Kasım'dan itibaren Esed rejimi tarafından Rus Hava Kuvvetleri'nin de desteği ile Halep'in doğusundaki sivil ve muhaliflere yönelik kara ve hava saldırıları başlatıldı.¹⁴ Sivillere yönelik saldırılarda çemberin daraltılması ve çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan sivil halkın üç mahalleye sıkışmasıyla yaşanan insanlık dramı, aralık ayı itibarıyla uluslararası kamuoyunun gündemine girdi.

Aylardır zaten Halep'e insani yardım gönderilmesi ve sivillerin şehirden çıkarılması konularında çağrılarda bulunuluyordu. 20 Kasım'da Dünya Sağlık Örgütü, o güne kadar bir şekilde hizmet veren hastanelerin de saldırıya uğramasının ardından, Halep'te artık hiç hastane kalmadığını açıkladı.¹⁵

Halep'te altı kilometrekarelik bir alanda sıkıştırılan 100.000 sivilin çıkışına izin vermeyen Esed rejimi ve destekçileri, bu süreçte düzenledikleri yoğun bombardıman ve baskınlarla insanları ateşe vererek sokaklarda ölüme terk etmiştir. Halep'te tarihin gördüğü en büyük katliamlardan biri gerçekleştirilmiştir. Öyle

ki tahammül edilemez zulüm ve acılar yaşayan Halepli kadınlar, kendileri için aşağıdaki ifadelerin yer aldığı bir metin ile intihar için fetva istemişlerdir:

“Erkeklerimiz şehit edildi. Yaşlılarımız sokaklarda ateşe verildi ve bizler onların can vermelerini izledik. Saklanacak yerimiz de kalmadı. Katillerin tecavüzünden korunacak tek yol kendimizi öldürmek. Allah rızası için bize yardım edin.”

Yine aynı şekilde hava saldırılarının sürdüğü ancak henüz baskınların yaşanmadığı mahallelerde kalan çaresiz Müslüman erkekler de aynı çaresizlik içerisinde benzer içerikli bir fetva talep ederek eşlerini öldürmek isteyecek hale getirilmiştir:

“Hepsine işkence ve tecavüz edecekler. Kadınlarımız ve biz bunun için (gerektiğinde kendi anne, kardeş ve eşlerimizi vurmak için) fetva bekliyoruz.”

Özellikle son bir ayda gerçekleştirilen ağır saldırılar, sivillere yönelik katliamlar ve yukarıda bahsedilen acı durumlar; ateşkes sürecinin başlatılması, bölgeye yardım gönderilmesi ve sivillerin tahliyesi konusunda çağrının artmasına neden oldu. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon Halep'te özellikle sivillere yönelik gerçekleştirilen zulümlerden büyük üzüntü duyduklarını belirtip, ilgili taraflara endişelerini ilettiler. BM, taraflara sivilleri koruma ve uluslararası insani yardım ve insan hakları yasalarına uyma zorunluluğunu hatırlattı.¹⁶ Dünyanın çeşitli yerlerinde Halep'e destek için eylem ve protestolar düzenlendi. Sosyal medya platformlarında Halep'ten gelen mesajlar, videolar ve fotoğraflar hızlı bir şekilde yayıldı. Halepli Bana ve annesinin T.C. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'na gönderdiği yardım twiti en dikkat çekenlerden biriydi. Bu süreçte Türkiye, Rusya ve İran arasında

Suriye'de ateşkesin sağlanması ve bölgeye insani yardım ulaştırılması konusunda çok yoğun görüşmeler yaşandı. ABD ve diğer Batılı ülkelerin ise Halep'te sivillere yönelik saldırıların durdurulması için yapılan görüşmelerin dışında kaldığı görüldü.

Ateşkes Süreci

Uluslararası kuruluşların, devletlerin, kamu vicdanının harekete geçmemesi halinde Halep'te 2000'li yılların Srebrenitsa'sının yaşanacağını aşikâr hale gelmesiyle ateşkes sürecinin başlaması ve sivillerin tahliyesi konuları Türkiye'nin öncülüğünde masaya yatırıldı.

13 Aralık'ta Rusya'nın BM Büyükelçisi Vitaly Churkin BMGK'da yaptığı açıklamada rejimin Doğu Halep'in kontrolünü ele geçirdiğini söyledi.¹⁷ Aynı gün T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamaya göre, muhalif güçler ve Rusya'nın desteklediği rejim güçleri arasında sivillerin ve ardından da hafif silahlı muhaliflerin güvenli bir şekilde tahliyesine ilişkin ateşkes kararı alındı. Türkiye, İran, Rusya ve Baas rejimi Halep'in doğusundan muhaliflerin kontrolünde olan Batı Halep'e gerçekleştirilecek sivillerin tahliyesi operasyonunu başlatmak için kısa süreli ateşkes yapılımasını onayladı.

Türkiye tarafından; Cumhurbaşkanlığı, MIT ve Dışişleri Bakanlığı'nın yürüttüğü diplomasi trafiğiyle Halep'te sıkışan sivillerin kurtarılması için izlenecek yol haritası belirlendi. Ateşkesin sağlanması aşamaları Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bizzat yakın takip ve müdahaleleri neticesinde tamamlandı.

Bir süredir insani koridor açılması için çalışmalarda bulunan Türkiye, yoğun diplomasi faaliyetleri yürüterek ateşkes sürecinin başlamasında etkili oldu ve tahliye edilenlerin muhaliflerin kontrolündeki

İdlip'e götürüleceğini açıkladı¹⁸ (Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Müftüoğlu¹⁹). BM Güvenlik Konseyi toplantısında konuşan Ban Ki-moon, Türkiye ve Rusya aracılığıyla yürütülen müzakerelerin destekçisi olduklarını ve BM'nin "ateşkesin uygulanması ve gözetiminin yapılması" görevine hazır olduğunu söyledi.²⁰

Türkiye'nin arabuluculuğu ve Rusya'nın öncülüğünde gerçekleşen ateşkesin ardından akşam saatlerinde saldırılar durduruldu. Ancak sabah saatlerinde ateşkesin ihlalini teşkil eden saldırılar yeniden başladı.

Doğu Halep bölgesinde sağlanan ateşkes anlaşmasına rağmen, rejim güçleri ve İran komutasındaki Şii milisler, ateşkesi ihlal eden fiiller gerçekleştirmiştir. Özellikle Şii milislerin ateşkes sürecini sabote ettikleri tespit edilmiştir. İran, Suriye rejimini ayakta tutmak istemekte, bunun için Irak, Lübnan, Afganistan ve Pakistan'dan önceden Suriye'ye yerleştirmiş olduğu²¹ Şii milisleri kullanmaktadır.

Tahliye anlaşmasının uygulanması aşamasındaki aksaklıkların temel sebebi İran'ın ileri sürdüğü taleplerdi. Yapılan çalışmalarından sonra tahliyeler aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmek üzere yeniden başlatıldı.

Buna göre;

- Esed rejiminin kuşatması altındaki Doğu Halep'teki nüfusun tamamı İdlip'e ve Türkiye'nin insani yardım götürdüğü bölgelere,
- Doğu Halep'ten yalnızca 500 kişinin muhaliflerin kontrolündeki Batı Halep kırsalına,
- Esed rejimi ve Şii milislerin kuşatmasındaki Madaya ve Zebadani'den 1.500 kişinin İdlip'e ve Türkiye'nin insani yardım götürdüğü bölgelere,

- Muhaliflerin kuşattığı Şii beldeleri Fua ve Keferya'dan 4.000 kişinin Esed rejimi kontrolündeki bölgelere yerleştirilmesi kararlaştırıldı.

Suriye'de rejim ve muhalifler arasında varılan mutabakat gereği, iki tarafın kuşatma altında tuttuğu iki bölgedeki yaralıların takas edilmesi de kararlaştırıldı. Muhaliflerin kuşatması altındaki Fua köyünden ve rejimin kuşatması altındaki Zebadani'den toplam 464 yaralı ve refakatçinin Hatay ve Beyrut'ta takas edilmesi konusunda anlaşmaya varıldı.

Ateşkes Rağmen Yapılanlar

Ateşkes, bizzat taraflarınca tüm dünyaya duyurulduktan birkaç saat sonra bozuldu (14 Aralık). Bölgede çatışmalar ve hava operasyonları yeniden başladı. Türkiye ateşkesin bozulmasından rejim güçlerinin sorumlu olduğunu söylerken, muhalifler İran destekli milislerin, Suriye yönetimi ise muhaliflerin sorumlu olduğunu söyledi.²² Rusya'nın Suriye'deki izleme merkezi, ateşkesin muhaliflerin tahliye konvoyuna ateş açması ile bozulduğunu açıkladı.²³

Bölgedeki gelişmeleri yakından takip eden uzmanlar ise ateşkesin Suriye rejim güçleri ve İran komutasındaki Şii milislerin ateşkesi ihlal eden fiiller gerçekleştirmesi sebebiyle sekteye uğradığını bildirdi.

14 Aralık akşam saatlerinde bir telefon görüşmesi yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Putin'in "ateşkes mutabakatının tam olarak uygulamaya geçirilmesi ve güvenli koridor oluşturularak sivillerin ve muhaliflerin tahliye" edilmesi için ortak çaba harcanması konusunu görüştüğü açıklandı.²⁴

Daha sonra, 15 Aralık 2016 saat 10.05'te Halep'te ateşkes fiilen devreye girdi. 21 kilometre uzunluğunda bir koridor

oluşturularak bölgeden tahliyeler aynı gün başladı.²⁵ Tahliyelerin iki-üç gün sürmesi tahmin edilirken gerek yerel gerekse küresel birtakım sabotaj girişimleri nedeniyle tahliyelerde zaman zaman durmalar oldu. Ateşkes süresi içerisinde yapılan saldırı ve taciz ateşleri, bu sabotajların ilki olarak değerlendirilebilir.

İlk konvoyun yola çıktığı saatlerde Rusya sözcüleri, Halep'ten çıkan muhaliflerin can güvenliğinin sağlanacağını açıkladı. Zira kuşatma devam ederken beyaz bayrak açarak teslim olan siviller, rejim askerleri ve Şii milisler tarafından vuruluyordu. Saat 11.32'de Halep'ten İdlip'e gitmek üzere yola çıkan konvoyla, rejim güçleri ve Şii milisler tarafından ateş açıldı. Konvoy Halep'e geri dönmek zorunda kaldı. Saldırıya uğrayan konvoyda dört kişinin hayatını kaybettiği açıklandı.²⁶

Bu ateşkesle siviller ve silahlı muhalif grupların İdlip'e güvenli nakli taahhüt edilmesine rağmen, rejim güçleri ve Şii milisler kuşatma altındaki bölgeyi ağır silahlarla vurmaya devam etmiştir. Rejim güçlerinin bulunduğu cephe hatlarından top ve havan atışları başlamış, muhaliflerin kontrolündeki altı kilometrelik alana onlarca top ve havan mermisi düştüğü tespit edilmiştir.²⁷

Ateşkesi ihlal eden İran komutasındaki Şiiler ve Beşşar Esed rejimi, muhaliflerin elinde kalan alanı da ele geçirmek için şiddetli saldırılar düzenlemiş, saldırılarda çok sayıda muhalif ve sivil yaralanmıştır.²⁸

Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu internet üzerinden yaptığı açıklamada sivilleri taşıyan 16 otobüsle ikinci konvoyun (577 erkek, 320 kadın, 301 çocuk olmak üzere 1.198 sivil) Batı Halep'te muhaliflerin kontrolündeki bölgeye ulaştığını ve 16 otobüs ile 8 şahsi minibüsten oluşan üçüncü konvoyun da Doğu Halep'ten

yola çıktığını bildirmiştir. Rusya'dan yapılan açıklamada, ilk 24 saatin sonunda Halep'in doğusundan 6.000'in üzerinde kişinin tahliye edildiği belirtilmiştir.²⁹ Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu da 16 Aralık Cuma gününe kadar beş konvoyla 7.000 sivilin tahliye edildiğini yine internet üzerinden duyurmuştur.

16 Aralık tarihinde ise Suriye yönetimi ateşkes şartlarının ihlal edildiğini, ateşkesin bozulduğunu ve tahliyelerin askıya alındığını açıklamıştır. Tahliyelerin durdurulmasında, Suriye devlet televizyonunun haberine göre muhaliflerin ateş açması ve tahliye edilenlerin yanlarına esirleri de almak istemeleri gerekçe gösterilmiş ve bu durumun ateşkes şartlarının ihlal edilmesi anlamına geldiği söylenerek tahliyelerin durdurulduğu belirtilmiştir.³⁰ *Anadolu Ajansı'nın* haberine göre ise "rejim yanlısı yabancı terörist gruplar, tahliye konvoyuna Ramuse bölgesinden geçerken ateş açmış" ve "800 kişi yabancı terörist gruplar tarafından esir almıştır."³¹ Dünya Sağlık Örgütü'nden Elizabeth Hoff, rejimin kontrolündeki alanda çok sayıda kadın ve çocuğun mahsur kaldığını, tahliyelerin durdurulduğunu, yardım kurumlarının ve bunların araçlarının herhangi bir gerekçe gösterilmeden alanı terk etmelerinin istendiğini söylemiştir.³² T.C. Dışişleri Bakanlığı resmî sosyal medya hesabından yapılan açıklamada "İran Dışişleri Bakanı Zarif ile gerçekleştirilen üç telefon görüşmesinde Doğu Halep'ten tahliye sürecinin tekrar işlemesi görüşülmüştür." denilmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise bütün tarafları ve uluslararası toplumu ateşkesle riayet etmeye ve tahliye sürecine destek olmaya çağırmıştır.

Suriye rejimi ve Şii milisler on binlerce sivilin bulunduğu altı kilometrelik alanı bir kere daha bombalamış, Sukkeri ve

Selahaddin semtleri, Amiriyya mahallesi ve Hac Köprüsü kavşağı onlarca defa top, havan ve çok namlulu roket atarlarla vurulmuştur. Ayrıca sivillerin toplandığı bölge, rejim uçaklarından atılan msket bombaları ile vurulmuştur. Milislerin yaralıları hastaneye veya tedavi görecekları yerlere götürmesine dahi izin verilmemiş, saatlerce bekletilen insanlar geri dönmek zorunda kalmış, yaralıların İdlip'e nakledilmeleri engellenmeye çalışılmıştır. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, bu eylemlerin savaş suçunu niteliğinde olduğunu açıklamıştır.

18 Aralık'ta, Erdoğan ve Putin, tahliyeler konusunda yaşanan aksaklıkların giderilmesi için bir telefon görüşmesi daha yapmıştır.³³ 19 Aralık tarihinde tahliyelere tekrar başlanmış ve BMGK sivillerin Halep'ten tahliyesi için gözlemci olma kararı almıştır.³⁴ Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu yaptığı açıklamada, "24 otobüs, muhaliflerin kontrol ettiği bölgeye ulaştı. Dün geceden bu yana 4.500 kişilik tahliye gerçekleştirildi. Şu ana kadar bölgeden 20.000 sivil tahliye edildi." demiştir.

20 Aralık'ta Rusya, Türkiye ve İran dışişleri bakanlarının bir araya geldikleri görüşmede varılan mutabakatta Doğu Halep'te gerçekleştirilen tahliye sürecinin kesintisiz ve güvenli bir biçimde uygulanacağı taahhüt edilmiştir. Ateşkesin genişlemesi, insani yardımların aksamaması ve sivillerin serbest dolaşımı konularında mutabık kalınmıştır.³⁵ Sonuç olarak yapılan anlaşmaya uygun şekilde muhalifler İdlip kentine bağlı Fua köyünden 6'sı yatalak 107 yaralı ile 229 refakatçinin toplamda 338 kişi- Türkiye'ye geçişine izin vermiş; rejim de Şam kırsalındaki Zebedani köyünden 6'sı yatalak 54 yaralı ve 66 refakatçiyi, yani toplamda 126 kişiyi serbest bırakmıştır.

Tahmini iki-üç gün sürmesi planlanan tahliyeler, gerek yerel gerekse küresel

birtakım sabotaj girişimleri nedeniyle zaman zaman durdurulmuştur. Sonuç olarak rejimin kuşatması altındaki Doğu Halep bölgesinden gerçekleştirilen tahliye işlemleri, öngörülenin aksine 48 ve 24 saatten fazla olmak üzere iki büyük kesintiye uğramıştır.

Bu süreçte Türkiye'nin ateşkesin devam ettirilmesi ve tüm sivillerin tahliyesi yönündeki kararlı tutumu, kesintilere rağmen tahliyelerin devam etmesini sağlamıştır.

Sekizinci günün sonunda, toplam 352 otobüs ve 2.000'den fazla araçla yapılan tahliyeler tamamlanmıştır (14 Aralık-22 Aralık). Halep'teki sivillerin ve muhaliflerin tahliyesinin son gününde 3.500 kişi bölgeden çıkarılmıştır. Tahliyelerin başladığı günden itibaren Halep'ten 45.000 civarında sivil ve muhalifin çıkarıldığı bildirilmiştir.³⁶ Resmî olmayan rakamlara göre ağır yaralı 210 kişinin de tedavi edilmek üzere Türkiye'ye getirildiği belirtilmiştir.³⁷

Halep'te Mahsur Kalanlar ve Durumları

Halep'te tüm dünyanın gözleri önünde, her türlü insani yardım ve muameleden yoksun bir şekilde hayatta kalmaya çalışan insanlar, birçok baskı ve şiddete maruz kalmıştır. Bombardımanlardan ve saldırılarından sağ kurtulanlar, yaşadıkları büyük kayıp ve yıkım içerisinde her gün daha da kötüye giden hayat şartlarına mahkûm bırakılmıştır.

Gözlem için 19-20 Aralık 2016'da Suriye içindeki tahliyelerin varış noktası olan Raşidin bölgesi ve gelenlerin ekserisinin yerleştirildiği İdlip'teki Kemmune köyüne giden UMHD ekipleri, kafilerdeki Haleplilere içerideki duruma dair çeşitli sorular sormuştur.

Edinilen bilgilere göre ablukanın devam ettiği günlerde insanlar ölüm ve işkence- nin yanı sıra, kimyasal silahların sebep olduğu sağlık sorunlarıyla da karşı karşıya kalmıştır. Tahliye edilen çok sayıda insanın maruz kaldıkları kimyasallar sebebiyle nefes almakta güçlük çektiği belirtilmiştir. Sokakların cesetlerle dolduğu, çürümüş ve yanmış cesetler dolayısıyla yaşanan ciddi sağlık sorunları olduğu vurgulanmıştır.

Tüm bu olumsuzluklar içerisinde yapılan hukuksuzlukların, ihlal edilen hakların dünya kamuoyu tarafından görülüp müdahalede bulunulacağı umuduyla hayata tutunan insanların güvenli bölgeye vardıklarındaki halleri bile tek başına, bu insanların ne tür bir korku içerisinde çıkıp geldiklerinin en açık kanıtıdır.

Halep içerisinde 290.000 kişinin sıkıştığı, rejim tarafına teslim olmak istediklerinde dahi saldırıya uğradıkları, geride kalanların açlık ve sefalet içinde kurtarılmayı beklediği bölgede yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilerdendir.

Röportaj yapılan Haleplilerden biri şehirdeki katliamın boyutunu “patates çuvalları gibi üst üste yığılan cesetler var” sözleriyle açıklamıştır.

Şehirde yaralı çok sayıda sivil bulunmasına rağmen hiçbir sağlık örgütünün veya uluslararası kuruluşun bölgeye girmesine müsaade edilmemiştir. Aksine kalan

birkaç hastane de bombalanmış, abluka sebebiyle içeriye tıbbi ve temel yaşam malzemelerinin girmesi engellenmiştir. Ağırlaşan hava şartları da düşünüldüğünde Halep’te yüzyılın insanlık dramlarından biri yaşanmıştır.

Şehirdeki genel durum gelenler tarafından bu şekilde tanımlanırken, aylarca korku ve endişe içerisinde yaşamak, her gün aile fertlerinden birinin öldürülmesini veya tecavüz edilmesini izlemek zorunda kalmak ve bunun yol açtığı manevi çöküntüyle yaşamak, savaş mağdurlarının maruz kaldığı travmanın bir başka boyutudur.

Raşidin bölgesine ulaşana kadar her an durdurulup infaz edilme korkusu yaşayan insanlar, otobüslerden indiklerinde oraya kendilerine yardım için gelen insanlara dahi ilk anda tedirginlikle yaklaşmıştır.

Savaşın başladığı günden itibaren yaklaşık altı yıldır rejim güçlerinin, son dönemde de ayrıca Rusya ve İran’ın yoğun saldırılarına maruz kalan kadim Halep şehri, kuşatma altında tutulduğu altı ay boyunca katliam ve türlü zulümlere şahitlik etmiştir. Bir zamanlar hayat dolu olan Halep bugün adeta bir hayalet şehre dönüşmüştür. İç ve dış güçlerin saldırıları sonrasında boşaltılan şehirden geriye eski ihtişamlı günlerinden eser bulunmayan ve hiçbir yaşam belirtisinin olmadığı bir harabe yığını kalmıştır.

IV. SON DURUM

Gelenlerin Durumu

Yaklaşık altı ay boyunca muhasara altında tutulan Halep’ten İdlip’e tahliye edilen siviller, Halep’te buldukları süre içerisinde insani ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri tüm imkânlardan yoksun

birakılmışlardır. Şehirdeki bütün okul ve hastaneler, elektrik ve su şebekeleri, bombardımanlarla yok edilmiştir. İnsanların hem kentten çıkmalarına müsaade edilmemiş hem de su ve gıda gibi en temel insani ihtiyaçlara erişimleri engellenmiştir. Böylelikle bu acı tabloya

bir de kıtlık eklenmiştir. Bilindiği üzere Suriye, bebek ve çocuk nüfusun çok yoğun olduğu bir ülkedir. Sahada görüşülen birçok insan, soğukta hayatta kalmak, kendilerini ve çocuklarını ısıtabilmek için yedek kıyafetlerini dahi yakmak zorunda kaldıklarını anlatmıştır. Maalesef yolculuk sırasında soğuk ve açlığa daha fazla dayanamayıp hayatını kaybeden siviller de olmuştur. Tahliyeler esnasında Raşidin bölgesinde karşıladığımız Halepliler, kadın ve çocukların istismar ve tacize uğradığını, toplu infazlar ile erkeklerin, sağlık çalışanlarının ve insani yardım çalışanlarının öldürüldüğüne şahit olduklarını aktarmışlardır.

Halep halkı anlaşma ile başlayan tahliyeler esnasında da benzer muamelelere maruz kalmıştır. Tahliyelerin yapılacağı gerekçesiyle harabeye dönmüş evlerinden çıkartılan Halepliler, camları kırık otobüslerde yaklaşık 20 saat bekletilmiş; soğuk havada, yirmi dakikalık yol 20 saatte alınmış; insanların su, gıda, tuvalet, namaz gibi ihtiyaçlarını karşılamalarına dahi izin verilmemiş, tuvalete gitmek için ısrarcı davrananlara “İhtiyaçlarınızı otobüsün merdivenlerinde karşılayabilirsiniz.” denilerek onur kırıcı muamelelerde bulunulmuştur. Böylelikle muhasara altındaki Halep'te yapılan zulüm, anlaşmalar sonucu yapılan tahliyeler sırasında da devam ettirilmiştir. İnsanların tüm bu gereksinimlerden yoksun bırakılması, tahliyeler esnasında hastalıkların nüksetmesine ve ölümlere sebebiyet vermiştir. Basına da yansıdığı gibi tahliyeler sırasında üç bebek soğuktan donarak hayatını kaybetmiştir. Tüm bunların yanında anlaşmadan sonra tahliyelerin yapılacağı bölgedeki mayınlı arazinin temizlenmesi görevini yürüten kepçe operatörünün ve tahliyeler için bölgede bekleyen üç sağlık görevlisinin öldürülmesi de tahliye sürecini geciktiren

ve zorlaştıran hamlelerden olmuştur. Bu sırada bölgede uygulanan zulüm aralıksız devam etmiştir.

Tahliyelerin gerçekleşmesiyle birlikte insanlar Batı Halep'in Raşidin bölgesinde insani yardım görevlileri tarafından karşılanmıştır. İnsani yardım görevlileri, korkutulmuş ve her türlü insanlık dışı muameleye maruz bırakılmış bir halk ile karşılaşmıştır. İnsanlar güvenli bölgelere ilk geldiklerinde aylardır yaşadıkları korkunun da etkisiyle sanki onca zulmü hiç yaşamamışlar gibi konuşmuş ancak kendilerini güvende hissettikten sonra şehirde yaşananları anlatabilmişlerdir. Öncelikle gelenlerin korkularını dindirmeye çalışan görevliler, daha sonra insanların su ve gıda gibi hayati ihtiyaçlarını gidermiştir. Bölgede bulunan sağlık görevlileri de yaralılara ilk müdahalede bulunmuştur.

UMHD olarak karşıladığımız insanların salt çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşuyordu ve ekserisinde solunum yolu rahatsızlıkları bulunuyordu. Yaptığımız gözlemler neticesinde bu rahatsızlığın soğuk havaya maruz kalınması ve kullanılan fosfor bombaları sebebiyle olduğunu değerlendirmekteyiz. Bu tahminimizi bombardımanlardan sonra uzun süre nefes almakta güçlük çektiklerini anlatan mağdurların ifadeleri teyit eder niteliktedir.

Korkuları güçlükle dindirilen Halepli siviller, getirildikleri Raşidin bölgesinde ateşkese rağmen duyulan bomba sesleri sebebiyle uzun süre kendilerini güvende hissedememiştir. Tahliyesi sağlanan sivillerin burada acil insani ihtiyaçları karşılandıktan sonra bir kısmı İdlip'te akrabalarının yahut gönüllü ailelerin yanına, bir kısmı ise İdlip'in Kemmune bölgesindeki 12 dönümlük arazi üzerinde bulunan İHH İnsani Yardım

Vakfı tarafından kurulmuş kamplara yönlendirilmiştir.

İdlip'te ateşkes süreci içerisinde olunmasına rağmen duyulan patlama sesleri, buradaki halkın öncelikli ihtiyacının güvenlik olduğunu bir kez daha ortaya koyan bir durumdur. Alanda çalışmalarını yürüten STK'ların da ortak söylemi bu yöndedir. Sivil halk gibi bölgede çalışan STK'lar da aynı güvenlik tehdidiyle karşıya karşıyadır.

İdlip, yerleşik nüfusunun iki katı göç almış durumdadır. Tahliyelerle Doğu Halep'ten 44.000 kişi çıkarılmış, bunlardan yalnızca 210'u Türkiye'ye getirilmiş, geri kalanlar İdlip'e yerleştirilmiştir. Savaş ve katliam bölgelerinden kaçan siviller İdlip'te, Türkiye sınırına yakın kamplarda hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadır. Hem şartların zorluğu ve kalabalık nüfustan dolayı insani yardımın yetersizliği sebebiyle hem de Halep'ten sonra İdlip'in de kuşatılması ihtimalinin bulunması sebebiyle insanların sığındıkları bu bölgeden de tehciye zorlanmaları riski

vardır. Tahliyelerin sağlandığı ve takasın gerçekleştiği Halep'in batısında bulunan Raşidin bölgesinin tahliyeler sonlanır sonlanmaz 23 Aralık Cuma akşamı saat 22.00 civarı vurulması ve saldırıda dört kişinin yaşamını yitirmesi, bombardımanların takip eden günlerde Batı Halep ve İdlip'te devam ettirilmesi, bu korkuyu haklı kılar mahiyettedir. Bütün bu gelişmeler bugün Halep'te yaşananların çok yakın bir zamanda İdlip'te de yaşanacağı korkusunu güçlendirmektedir. Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde insanlar ya Türkiye'ye kabul edilecek ya da ölüme terk edileceklerdir.

Nereye Yerleştiriliyorlar?

Halep'ten tahliye edilenlerin büyük çoğunluğu İdlip bölgesindeki akrabalarının yahut gönüllü ailelerin yanına yerleştirilmiştir. Çünkü Halep'in kuşatılması, katliamların gerçekleştirilmesi, insanların göçe zorlanması çok kısa bir süre içerisinde olduğundan gelecek göç dalgası için oluşturulması planlanan kampın altyapısı, tahliyeler

başladığında henüz tamamlanmamıştı. İHH'nin İdlip'in Kemma bölgesinde 12 dönümlük arazi üzerinde önceden kurmuş olduğu kamp alanına yeni çadırlar ilave edildi, eski çadırlar rehabilite edildi ve AFAD, İHH, Kızılay ortaklığında bu alanın hemen yanında bulunan 15 dönümlük arazide kamp alanını genişletme çalışmaları yürütülerek ihtiyaç karşılanmaya çalışıldı. Bir yandan çalışmalar sürerken bir yandan da kamp alanının tamamlanan kısmına Halep'ten gelenler yerleştirildi. Kamplara yerleştirilenler arasında Halep'ten tahliyesi gerçekleştirilen 40 yetim de bulunmaktadır.

Bütün bu çalışmalarla insanlar bir şekilde İdlip'e sığdırılsa da insani yaşam imkânları sayının çokluğu nedeniyle geliştirilememekte ve insani yardım kuruluşlarının takdire şayan tüm çabalarına rağmen, yapılanlar yeterli olamamakta, ihtiyaçlar tam olarak karşılanamamaktadır. Zira bölgede ateşkesine rağmen devam eden bombardımanlarda askerî veya sivil unsur ayrımı gözetilmediğinden yapılanlar bir anda yerle yeksan olup yok edilmektedir.

STK'ların Gelenlerle İlgili Hazırlıkları

Türkiye'den gelen insani yardım kuruluşları bölgedeki en aktif kuruluşlardır. Bölgede yer yer Körfez ülkelerinden gelen insani yardım kuruluşlarının da logolarına rastlanmaktadır. Burada çalışan bütün insani yardım kuruluşları insanların gıda, giysi, ilaç, barınma ve benzeri ihtiyaçlarını karşılamak için yoğun gayret göstermektedir.

Bölgede en aktif çalışan STK'lardan olan İHH İnsani Yardım Vakfı İnsani Diplomasi Koordinatörü İzzet Şahin yürütülen çalışmalarla ilgili şu bilgileri paylaşmıştır:

“İnsanlar yola çıkmadan önce beklediğimiz rakam 20.000 civarı idi. Gelenlerin sayısının artması ile yardımlarımız da arttırıldı. Oluşturduğumuz hazır gıda paketleri bölgede bulunan insanlara ulaştırılıyor. Özellikle akşam saatlerinde sıcaklıkların sıfırın altına düşmesi sebebiyle mont, kaşkol, eldiven, battaniye, çorap ve benzeri yardımların dağıtımını önceliyoruz.

Çalışmalarımız İHH, Sadakataşı Derneği ve Diyanet Vakfı ortaklığında yürütülüyor. Bölgede aynı zamanda Suriye Relief Derneği de insani yardım çalışmaları yürütüyor. AİD de buraya getirdiğimiz ambulanslar ve ilaçlarla yaralılara acil yardımda bulunuyor. Gözlemleri

istikametinde ağır yaralıları tedavileri için Türkiye'deki hastanelere sevk ediyor.”

AFAD başkan yardımcısı Hamza Taşdelen, Antakya il merkezinde AFAD İl Müdürlüğü bünyesinde Suriye çalışmaları için bir kriz yönetim merkezleri olduğunu bildirdi. Kitleli nüfus hareketleri kapsamında çalışan 28 çalışma grubunun bulunduğunu belirten Taşdelen, AFAD koordinasyonunda bu 28 grup ile Suriye'den gelecek nüfus için çalışmalarının iki koldan yürütüldüğünü aktardı. Taşdelen, toplanma alanları belirlenip belirlenen bölgelere hangar çadırlar kurulduğunu; daha kapsamlı, standartları Türkiye standartlarında olan kamp alanları oluşturulduğunu söyledi. Hamza Taşdelen alandaki çalışmalarını İHH ve Kızılay ortaklığında yürüttüklerini belirtti.

İhtiyaçlar

Alanda çalışan tüm STK'lar çadır, soğuk hava şartlarının olumsuz etkisini en aza indirmek için gerekli kışlık kıyafetler

(kaban, mont, atkı, eldiven, bot vb.), ısıtıcı, yatak, battaniye, hijyen kitleri, bebek bezi ve bebek mamasının öncelikli ihtiyaç olduğunu belirtmekte. Aciliyeti olan ihtiyaç maddeleri yukarıda sayılanlar olmakla birlikte, yemek yapmak için mutfak gereçleri, çocuklar için eğitim materyalleri, temizlik ürünleri, bebekler ve çocuklar için oyun gereçleri vb. insani ihtiyaçların da giderilmesi gerekmektedir.

Bunlar dışında bölgede bilhassa hastane, okul ve elektrik gibi ihtiyaçların karşılanması için de çalışmalar başlatılmış

durumda. Kızılay ve İHH yetkilileri bu ihtiyaçlar için projelerinin mevcut olduğunu ve acil insani yardım çalışmalarının tamamlanmasının ardından bu projelerin de hayata geçirileceğini belirtmekte.

Bölgedeki STK'lar tahliye işlemlerinin tamamlanmasından sonra hızlıca bir ihtiyaç listesi hazırlayarak toplanan yardımların bu amaçla kullanılacağını açıkladılar. Bu ihtiyaçlar, bir çadırın içerisinde hayatta kalmak ve sağlıklı bir yaşam sürdürebilmek için zorunlu ihtiyaçlardır.

Çadır İç Mefruşatı

Battaniye	Işıldak (fener)
Sünger yatak	Mutfak eşyaları seti
Gaz sobası	Kumaş elbise dolabı
Halı	Yastık
Hasır	Su termosu
Mat	

Kışlık İhtiyaç Listesi	
Soba (gaz-odun-kömür)	Bebek paketi
Yakacak (odun, kömür, pirina)	Un
Battaniye	Bebek bisküvisi
Sünger yatak	Konserve (tavuk, balık, et)
Kışlık bot	Bebek maması
Yağmurluk	Bebek sütü
Mat	Tibbi malzeme ve ilaç
Çadır üstü branda	Halı/hasır
Plastik çizme	Mont/kaban (kadın)
Uyku tulumu	Çocuk giyim paketi
İçlik (alt, üst)	Erkek giyim paketi
Atkı-bere-eldiven seti	Bayan giyim paketi
Kışlık çorap	İlk yardım çantası
Kışlık mont	Yaralı çantası
Hırka	Çocuk bezi
Kaban (kadın, erkek)	Yetişkin hasta bezi
Şemsiye	Kuru bakliyat
Hijyen paketi	Kumaş
Gıda paketi	

Mutfak Seti	
24 cm kapaklı tencere	12 adet meyve bıçağı
22 cm kapaklı tencere	2 adet ekmek bıçağı
32 cm teflon tava	1 adet çaydanlık
12 adet çatal	12 adet çelik tabak
12 adet kaşık	1 adet orta boy tepsi
12 adet çay bardağı	1 adet 4'lü baharat takımı
12 adet çay kaşığı	

Sonnotlar

- ¹ Ezeli Azarkan, "Uluslararası Ceza Mahkemelerinde Savaş Suçları", *Hukuk ve Adalet Dergisi*, S. 2004/1; Moris Greenspan, *The Modern Law of Land Warfare*, California, University of California Press, 1959, s. 419; Gerhard Von Glahn, *Law Among Nations*, Sixth Edition, New York: Macmillan Publishers, 1992, s. 870.
- ² <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IIICISyria/Pages/IndependentInternationalCommissions.aspx>
- ³ *Aleppo Under Siege*, 18 October 2016, Assitance Coordination Unit, s. 3.
- ⁴ Uluslararası Ceza Divanı Roma Statüsü (UCM Statüsü/Statü).
- ⁵ <http://www.womenundersiegeproject.org/blog/entry/syria-has-a-massive-rape-crisis>
- ⁶ <http://aa.com.tr/tr/turkiye/suriye-de-savas-sucu-belgeleri/189119>
- ⁷ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyedeki-iskencenin-fotograf-lari-bmde>
- ⁸ <http://aa.com.tr/tr/dunya/esed-rejimi-savas-sucu-isliyor/706467>
- ⁹ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38299754>
- ¹⁰ <http://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-esed-rejimi-icin-savas-suclari-mahkemesi-karari-237773.html>
- ¹¹ <http://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-esed-rejimi-icin-savas-suclari-mahkemesi-karari-237773.html>
- ¹² *Al Jezeera Turk*
- ¹³ *Sabah gazetesi* 15.12.2013 tarihli haberinden.
- ¹⁴ <http://aa.com.tr/tr/dunya/halepteki-sivil-katliaminin-6-gunluk-bilancosu-322-olu-bin-150-yarali/690156>
- ¹⁵ <http://www.who.int/mediacentre/news/statements/2016/aleppo-without-hospitals-syria/en/>
- ¹⁶ <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2016-12-12/statement-attributable-spokesperson-secretary-general-aleppo-syria>
- ¹⁷ <https://www.rt.com/news/370185-churkin-syria-aleppo-agreement/>
- ¹⁸ <http://aa.com.tr/tr/dunya/halepin-dogusunda-ateskes-saglandi/705623>
- ¹⁹ <http://aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/disisleri-bakanligindan-halepte-ateskes-aciklamasi/705692>
- ²⁰ <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201612131026296153-bm-genel-sekreteri-turkiye-rusya-arabuluculuk/>
- ²¹ <http://aa.com.tr/tr/dunya/halepteki-yabanci-iscal-gucu-sii-milisler/706241>

- ²² <http://www.bbc.com/turkce/38311973>
- ²³ <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201612141026309959-rusya-suriye-halep-anlasma-tahliye/>
- ²⁴ <http://www.dw.com/tr/putin-ve-erdo%C4%9Fan-halepi-g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Ft%C3%BC/a-36770319>
- ²⁵ <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201612151026322854-militan-halep-tahliye/>
- ²⁶ <http://aa.com.tr/tr/dunya/halepin-dogusunda-rejim-guclerinin-ateskes-ihlali-suruyor/706119>
- ²⁷ <http://aa.com.tr/tr/dunya/esed-rejimi-ve-sii-milislere-halepte-ateskesi-ihlal-ederek-saldiriya-gecti/705919>
- ²⁸ <http://aa.com.tr/tr/dunya/halepin-dogusunda-rejim-guclerinin-ateskes-ihlali-suruyor/706119>
- ²⁹ <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201612161026339169-rusya-halep-tahliye/>
- ³⁰ <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201612161026343070-suriye-devlet-televizyonu-militanlar-halepin-dogusunda-tahliye-koridoruna-ates-ecti/>
- ³¹ <http://aa.com.tr/tr/dunya/halepte-rejim-yanlisi-teroristler-tahliye-konvoyundaki-yuzlerce-kisiyi-rehin-aldi/707620>
- ³² <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-aleppo-who-idUSKBN145181> <http://www.unmultimedia.org/radio/english/2016/12/news-in-brief-16-december-2016-am-geneva/#.WF6mFPCLRdg>
- ³³ <https://tr.sputniknews.com/politika/201612181026368275-erdogan-putin-halep/>
- ³⁴ <https://www.un.org/press/en/2016/sc12637.doc.htm>
- ³⁵ <http://www.setav.org/5-soru-turkiye-rusya-iran-anlasmasi/>
- ³⁶ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/halepte-tahliye-tamamlandi>
- ³⁷ <http://www.milliyet.com.tr/halep-ten-turkiye-ye-getirilen-yarali-hatay-yerelhaber-1732736/>
- ³⁸ <http://www.unmultimedia.org/radio/english/2016/12/news-in-brief-16-december-2016-am-geneva/#.WF6mFPCLRdg>
- ³⁹ <http://www.who.int/mediacentre/news/statements/2016/aleppo-without-hospitals-syria/en/>
- ⁴⁰ <http://www.yader.org/index.php/yader/article/view/yader.2014.003/yader.2014.003>
- ⁴¹ <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201612211026428478-rusya-turkiye-iran-suriye-ortak-bildiri>
- ⁴² https://tr.wikipedia.org/wiki/Suriye_%C4%B0%C3%A7_Sava%C5%9F%C4%B1
- ⁴³ <https://twitter.com/TRDiplomacy>
- ⁴⁴ <https://www.rt.com/news/370185-churkin-syria-aleppo-agreement/>
- ⁴⁵ <https://www.un.org/press/en/2016/sc12637.doc.htm>

Kaynakça

Aleppo Under Siege, 18 October 2016, Assitance Coordination Unit, s. 3.

Azarkan, Ezeli, "Uluslararası Ceza Mahkemelerinde Savaş Suçları", *Hukuk ve Adalet Dergisi*, S. 2004/1.

Greenspan, Moris, *The Modern Law of Land Warfare*, California, University of California Press, 1959, s. 419.

Topal, C., "Ortadoğu'da değişim ve dinamikleri".

Von Glahn, Gerhard, *Law Among Nations*, Sixth Edition, New York: Macmillan Publishers, 1992. s. 870.

<http://aa.com.tr/tr/dunya/halepte-rejim-yanlisi-teroristler-tahliye-konvoyundaki-yuzlerce-kisiyi-rehin-aldi/707620>

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/193301>

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/halepte-tahliye-tamamlandi>

<http://www.bbc.com/turkce/38311973>

<http://www.dw.com/tr/putin-ve-erdo%C4%9Fan-halepi-g%C3%B6r%C3%BC%C5%9Ft%C3%BC/a-36770319>

<http://www.islahhaber.net/fua-dan-gelen-rejim-yanlisi-yarali-milisler-ve-sivillerle-takas-51511.html>

<http://www.milliyet.com.tr/halep-ten-turkiye-ye-getirilen-yarali-hatay-yerelhaber-1732736/>

<http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-aleppo-who-idUSKBN145181>

<http://www.setav.org/5-soru-turkiye-rusya-iran-anlasmasi/>

<http://www.stratejikortak.com/>

<http://www.suriyegundemi.com/anasayfa/>

<http://www.trthaber.com/haber/dunya/abdden-esed-rejimi-icin-savas-suclari-mahkemesi-karari-237773.html>

<http://www.unhcr.org/turkey/home.php>

Uluslararası
Mülteci
Hakları Derneği
INTERNATIONAL REFUGEE RIGHTS ASSOCIATION

İNSAMER
İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مرکز البحوث الإنسانية و الاجتماعية